

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Karel DUCHAN

**Stádia vývoje stotisícových měst České republiky:
kvantitativní analýza**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D.

Olomouc 2016

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

Autor (osobní číslo): Karel Duchan (D13875)

Studijní obor: Učitelství geografie pro SŠ (Společenské vědy – Geografie)

Název práce: Stádia vývoje stotisícových měst České republiky:
kvantitativní analýza

Title of thesis: Development stages of regional centres of the Czech Republic:
quantitative analysis

Vedoucí práce: doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D.

Rozsah práce: 45 stran, 6 vázaných příloh

Abstrakt: Bakalářská práce se zabývá identifikací jednotlivých vývojových stádií stotisícových měst České republiky. Nejdříve proběhnou analýzy vývoje počtu obyvatel v městě, jeho předměstí a zbylých obcích v rámci každého funkčního regionu. Z těchto analýz se vyvodí, kterými vývojovými fázemi město prošlo a prochází.

Klíčová slova: urbanizace, suburbanizace, desurbanizace, stotisícové město, město, funkční region

Abstract: The bachelor thesis deals with identification of development stages of regional centres of the Czech republic. At first we make analyses of population trends in the city, its suburb and the other villages in every functional region. From these analyses we draw, in which development stages city was and is now.

Keywords: urbanization, suburbanization, desurbanization, regional center, city, functional region

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením doc. RNDr. Mariána Haláse, Ph.D. a uvedl veškeré použité literární a odborné zdroje.

V Olomouci dne:

.....

podpis

Na tomto bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce doc. RNDr. Mariánu Halásovi, Ph.D. za ochotný přístup, odborné vedení, připomínky a cenné rady během zpracování bakalářské práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Karel DUCHAN**
Osobní číslo: **D13875**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Geografie**
Název tématu: **Stádia vývoje stotisícových měst České republiky: kvantita-
tivní analýza**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je identifikace dominantních vývojových stádií "stotisícových" měst České republiky (např. Č. Budějovice, H. Králové, Liberec, Olomouc, Pardubice, Ústí n. L.). Základem bude podrobná kvantitativní analýza vývoje počtu obyvatel, resp. redistribuce obyvatel v samotných městech a jejich zázemí (příp. funkčních regionech). Dle dostupných dat se na základě zvolené metodiky autor pokusí o časové zařazení měst do jednotlivých vývojových stádií (urbanizace, suburbanizace, desurbanizace apod.). Dosažené výsledky mohou být konfrontovány s některými západoevropskými městy, příp. analyzovaná města srovnávají mezi sebou (např. česká vs. moravská města apod.).

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 5 000 - 8 000 slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

HALÁS, M., KLADIVO, P., ROUBÍNEK, P. Koncept kompaktního města: příspěvek k výzkumu a správě. XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno, Masarykova univerzita, 2013, 140-146.
HNILÍČKA, P. Sídlní kaše. Otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů. Era, Brno, 2005.
HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. Zrod velkoměsta. Praha, Paseka, 2002.
JEŽEK, J. Vybrané kapitoly z geografického výzkumu měst. Plzeň, ZČU, 2001.
OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J., MACEŠKOVÁ, M., NOVÁK, J., PULDOVÁ, P., ROMPORTL, D., CHUMAN, T., ZELENDOVÁ, S., KUNCOVÁ, I. Suburbanizace.cz
Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje a Urbánní a regionální laboratoř, Praha, 2008.
POSOVÁ, D., SÝKORA, L. Urbanizace a suburbanizace v městských regionech Prahy a Vídně: strukturální rozdíly v podmínkách odlišných politicko-ekonomických režimů. Geografie 116 (3), 2011, 276-299.
SÝKORA, L., POSOVÁ, D. Formy urbanizace: kritické zhodnocení modelu stadií vývoje měst a návrh alternativní metody klasifikace forem urbanizace. Geografie 116 (1), 2011, 1-22.
SÝKORA, L. Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky. Ústav pro ekopolitiku o.p.s., Praha, 2002.
TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. (eds.) Ekonomická a sociální geografie. Plzeň, Aleš Čeněk, 2008.

Vedoucí bakalářské práce: doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 29. dubna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2016

L.S.

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 29. dubna 2015

OBSAH

1	ÚVOD	8
2	CÍLE PRÁCE	9
3	METODIKA.....	10
4	VYMEZENÍ POJMŮ	12
	4.1 Urbanizace.....	12
	4.1.1 Urbanizace v cizině.....	12
	4.1.2 Urbanizace v České republice za socialismu	14
	4.2 Suburbanizace	15
	4.2.1 Suburbanizace v České republice	16
	4.2.2 Urban sprawl.....	16
	4.3 Desurbanizace	17
	4.4 Reurbanizace	17
	4.5 Funkční region.....	18
	4.6 Město	18
5	Analýzy jednotlivých funkčních regionů	20
	5.1 Analýza funkčního regionu České Budějovice	20
	5.2 Analýza funkčního regionu Hradec Králové.....	24
	5.3 Analýza funkčního regionu Liberec	27
	5.4 Analýza funkčního regionu Olomouc	31
	5.5 Analýza funkčního regionu Pardubice	34
	5.6 Analýza funkčního regionu Ústí nad Labem.....	37
6	Závěr.....	40
7	Summary	41
8	Seznam použité literatury	42
	SEZNAM PŘÍLOH.....	45

1 ÚVOD

V této bakalářské práci se budeme zabývat vývojem stotisícových měst na základě počtu obyvatel, jejich rozdělením a přesuny mezi jednotlivými územími (město, předměstí, ostatní obce) v rámci funkčního regionu v období posledních zhruba 50 let.

Co si ale pod pojmem stotisícová města vlastně představit? Každý si totiž může představit něco jiného. Někdo si představí všechna města, co mají více jak sto tisíc obyvatel. Někdo si představí města, která se pohybují těsně nad hranicí sta tisíc obyvatel a někdo si představí všechna města, která se k této hranici přibližují z obou stran. Pravdě budou nejspíš nejbliž ti, kteří si vyberou poslední možnost. V této práci se totiž zabýváme konkrétními městy (České Budějovice, Hradec Králové, Liberec, Olomouc, Pardubice a Ústí nad Labem), která jsou buď k této hranici blízko a počtem obyvatel se jí stále přibližují, v nedávné minulosti se jí přiblížila či překročila a jejich populace do současnosti výraznějším způsobem neklesla nebo tuto hranici mírně překročila, viz tabulky dostupné na dalších stranách bakalářské práce.

Stotisícová města jsou specifická sídla určité velikosti, která bývají významnými regionálními centry z hlediska jejich zázemí a služeb (školství, zdravotnictví, volnočasové aktivity aj.), které mají na vysoké úrovni. Tím poskytují dostatečný komfort oproti menším městům jak svým obyvatelům, tak i obyvatelům bydlících v jejich dostupné vzdálenosti.

2 CÍLE PRÁCE

Cílem této bakalářské práce je u každého ze stotisícových měst (České Budějovice, Hradec Králové, Liberec, Olomouc, Pardubice a Ústí nad Labem) na základě zpracování dat z jednotlivých sčítání od roku 1961 provést důkladnou analýzu vývoje počtu obyvatel a jejich přesunu mezi třemi sledovanými územími v rámci každého funkčního regionu – městě, předměstím a zbylými obcemi. Z této důkladné analýzy následně vyvodíme, do které z jednotlivých vývojových fází města, jako jsou urbanizace, suburbanizace, desurbanizace apod. každé stotisícové město zařadíme.

3 METODIKA

K vypracování této bakalářské bylo nejdříve potřeba prostudovat odbornou literaturu pro bližší seznámení se s tématem a jeho následným správným uchopením. Jednou z klíčových odborných publikací byl titul z roku 2002 *Zrod velkoměsta* od kolektivu autorů P. Horská, E. Maur a J. Musil. Ten nám nastiňuje, co je vlastně urbanizace, jaké jsou její rysy v rámci kontinentu a českých zemích a jak se projevovala na našem území v praxi, zejména za socialismu – to bylo pro následnou analýzu velmi důležité. Mezi další stěžejní literaturu, která je z téhož roku, můžeme zařadit publikaci kolektivu autorů pod vedením L. Sýkory *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*, která nám pomohla orientovat se v tématu suburbanizace i jejích projevech v reálném životě. Jiný pohled na projevy suburbanizace v praxi nám poskytla také publikace V. Šilhánkové a kolektivu autorů *Ekonomické a bezpečnostní dopady (sub)urbanizace* z roku 2013. Dále byla důležitá publikace z roku 2001 *Vybrané kapitoly z geografického výzkumu měst* od J. Ježka z hlediska lepšího pochopení některých pojmů, které v jiných publikacích byly vysvětleny místy nejednoznačně a složitěji.

Poté přišel na řadu výběr konkrétních funkčních regionů (v práci dále také jako FR). V článku *A multistage agglomerative approach for defining functional regions of the Czech Republic: the use of 2001 commuting data* od autorů P. Klapka, M. Halás, M. Erlebach, P. Tonev a M. Bednář, který se zabývá jejich vymezením, jsem si vybral funkční regiony vymezené v systému FRD 2B.

Po prostudování literatury přišel na řadu sběr dat zahrnující počet obyvatel v jednotlivých obcích každého funkčního regionu. Tyto obce byly zjištěny z aplikace QGIS, v níž pomocí souborů pro tento program dostupných jsme zjistili jednotlivé obce. Zde bylo pro potřebné období 1961-2011 nejdříve využito údajů z 1. dílu publikace *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005* pro období 1961-2001 dostupného na stránkách Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ). Následně byly využity údaje ze sčítání obyvatelstva v roce 2011 (dále jako SLDB 2011) dostupné též na webových stránkách ČSÚ. Takto nashromážděná data byla převedena do programu *Microsoft Excel 2013* pro jejich následné zpracování ve formě výpočtu indexů a vytvoření tabulek a grafů.

Poté přišla řada na vymezení předměstí (v práci dále také jako suburbium, suburbánní zóna, příměstská zóna a zázemí města) a zbylých obcí (v práci dále také jako okrajová část, širší spádová oblast a obce nad 12 km) v rámci funkčního regionu. Pro předměstí byla vymezena vzdálenost 12 km z obce do centra města vedena po silnici.

Těchto 12 km zhruba odpovídá přibližnému vymezení suburbánního prostoru Olomouce, který byl publikován v článku *Urbánní a suburbánní prostor Olomouce: teoretické přístupy, vymezení, typologie* od kolektivu autorů M. Halás, P. Roubínek a P. Kladivo. Na základě toho byly takto vymezena předměstí i v ostatních funkčních regionech. Původně byla zvažována vzdálenost 10 km, ta by ale např. nezahrnovala v rámci předměstí celkem důležité město Lázně Bohdaneč ležící u Pardubic a tak od této varianty bylo upuštěno. Stejně jako od zvažované vzdálenosti 15 km. Zde by byl problém u Ústí nad Labem, jelikož by tato vzdálenost zahrnovala většinu obcí vymezeného území.

Dále jsou v práci a přílohách používány mapy. Na jejich vytváření byl použit program *QGis Desktop 2.4.0*. Pro úpravy vzhledu některých map pak bylo využito programu *Microsoft Painting*.

4 VYMEZENÍ POJMŮ

4.1 Urbanizace

Urbanizace patří mezi jednu ze tří základních vývojových fází měst (zbylé dvě nazýváme suburbanizace a desurbanizace, a bude o nich řeč níže) a poprvé byly definovány v 80. letech 20. st. (Ježek, 2001)

Urbanizace by se dala obecně označit jako stěhování obyvatelstva do měst, s čímž souvisel zároveň jejich růst. Také by se dala v obecnější formě popsat jako přeměna společnosti z agrární na industriální. Tento pojem má však většinou více pojetí a nedá se charakterizovat jenom těmito jednoznačnými způsoby. (Horská a kol., 2002)

S urbanizací jako takovou se poprvé setkáváme v průběhu průmyslové revoluce v 18. a 19. st. v Anglii. Je to tedy časově vymežitelný jev. Do této doby nemůžeme stěhování do měst a jejich růst, které probíhalo ve středověku a v počátcích raného novověku (16. st.) považovat za urbanizaci, jelikož zde neprobíhala přeměna společnosti z venkovské na městskou. (Horská a kol., 2002) V počátcích průmyslové revoluce nebyl růst měst tak vysoký. Změna nastala ve chvíli, kdy se začalo pracovat s uhlím a to se stalo hlavní hnací silou pro rozvoj průmyslu. S touto změnou zároveň souvisel i technický vývoj v zemědělství. Ten umožnil přesun obyvatelstva ze zemědělství do průmyslu, jež byl orientovaný ve městech, aniž by přitom nastal pokles zemědělské produkce. (Toušek a kol., 2008)

Jak již bylo zmíněno výše, urbanizace má více než jedno pojetí a lze na něj nahlížet z více stránek. Urbanizace může být např. ekonomická, což znamená, že se zvyšuje množství obyvatelstva, které již nepracuje v zemědělství. Dále je zde urbanizace demografická, která se týká zvyšování počtu obyvatelstva ve městech, pak také urbanizace prostorová, jejíž součástí je změna hmotného uspořádání sídel, což můžeme přeložit jako vznik veřejné hromadné dopravy, zvýšení výstavby vícepatrových domů nebo složek infrastruktury, hlavně sociální nebo technické. Nakonec sem můžeme zařadit i urbanizaci sociální, která zahrnuje změnu a osvojení jiného způsobu života, v našem případě městského. (Horská a kol., 2002)

4.1.1 Urbanizace v cizině

Vzhledem k tomu, že Česká republika byla ještě spolu s jinými státy v minulých letech součástí sovětského bloku, tak ačkoliv všechny tyto státy systémově fungovaly podobným způsobem, byl mezi nimi, co se týče urbanizace určitý názorový rozdíl. Jako

např. jak moc velký má být růst měst z hlediska stěhování obyvatelstva do nich. Každá země se z hlediska urbanizace vyvíjela určitým způsobem, ať už to bylo dáno infrastrukturou, velikostí sídel nebo jaké typy bytů se stavěly. My se budeme zabývat a případně porovnávat země, jež byly v sovětském bloku a které měly na začátku porovnávaného období (1961-1991) podobný stupeň urbanizace. (Horská a kol., 2002)

V těchto státech při srovnání údajů můžeme zjistit, že z hlediska velikostní struktury měst zde byla tři typická seskupení. První skupina, kam patřilo např. Československo nebo NDR byla charakteristická tím, že zde byl velký počet měst do 100 000 obyvatel. To zároveň znamenalo, že tato města měla nízký stupeň tzv. metropolizace. Do druhé skupiny patřilo např. Polsko nebo SSSR a zde byl naopak vysoký stupeň metropolizace. Poslední skupinou byly státy s nízkým počtem jak malých, tak velkých měst. Sem bychom mohli zařadit např. Jugoslávii nebo Rumunsko. Z tohoto všeho vyplývá, že státy jako Československo nebo NDR byly nejvíce urbanizované i přes ten fakt, že zde byla absence vyššího počtu měst s více než 100 000 obyvateli. (Horská a kol., 2002)

Při plánování urbanizace se její plánovači za sledované 30leté období potýkali s různými problémy, které byly způsobeny určitými důvody, ať už to byl počet a velikost sídel či dopravní infrastruktura. U každého státu byly problémy i jejich řešení odlišné a nyní si je stručně uvedeme.

Mezi první skupinu můžeme zařadit SSSR a menší míře také Rumunsko a Polsko. Zde byl převážně problém s nízkou úrovní dopravní infrastruktury kolem větších měst, který znemožňoval dojíždění do měst za prací, nebo absencí větších sídel s dostatečným počtem pracovních sil. Proto se stavěly byty pro dělníky přímo v sídlech, kde byla práce soustředěná. Zde byl však problém s omezenými zdroji na jejich výstavbu a tak se stavěl menší počet, než jaký byl skutečně potřeba. To vyústilo v to, že v bytech bydlelo více rodin, než pro kolik (většinou pro jednu) byl byt určen. Toto bychom mohli nazvat „sovětským způsobem bydlení“. S omezenými zdroji souvisela i nízká občanská vybavenost. Tzn., že v městech chyběly obchody, restaurace apod. Někdy byla jiným řešením výstavba malých, úsporných a špatně vybavených bytů.

Do další skupiny můžeme zařadit země s dobrou dopravní infrastrukturou a vysokou hustotou osídlení. Zde bylo omezení zdrojů vyřešeno jiným úsporným způsobem. Výstavba bytů byla nahrazena rozvojem hromadné dopravy pro dojíždění za prací. Bylo tak zároveň lépe využito stávajícího bytového fondu nebo občanského vybavení v sídlech v okolí větších měst. Možným paradoxem z hlediska výstavby a

obývání bytů bylo, že v některých městech, např. Budapešti, bydleli v těchto bytech převážně socialistické „střední“ třídy a ne dělníci, kteří dojížděli za prací z okolí. Tím byly zároveň náklady přeneseny ze státu na lidi.

Ve třetí skupině, do které můžeme zařadit např. Československo, je to z hlediska dopravní infrastruktury a hustoty obyvatelstva podobné, jak v té předchozí. Jedním z rozdílů byla však lokalizace průmyslu v malých a středně velkých městech. Ten však zde byl i v předsocialistickém období a bylo to dále podporováno i za socialismu. Poté co se v 50. letech přistoupilo na sovětský koncept průmyslu, který zahrnoval orientaci převážně na těžký průmysl spojený i s těžbou uhlí, byla v tuto dobu bytová výstavba soustředěna převážně do míst těžby uhlí (Ostravsko nebo severní Čechy). Ta však převážně na Ostravsku byla jen částečná, poněvadž v této oblasti byl zvyk za prací dojíždět i z delších vzdáleností a tak se zároveň investovalo do budování husté sítě autobusových linek. Dále stojí za zmínku, že česká sídliště byla více sociálně smíšenější, než jak tomu bylo v Maďarsku. (Horská a kol., 2002)

Dle různých výzkumů v 70. a 80. letech se došlo k závěru, že socialistické země byly nedostatečně urbanizovány, což znamená, že počet obyvatel a bytů byl nižší, než počet pracovních míst. To byl výrazný rozdíl oproti některým státům Západní Evropy jako např. Velká Británie nebo Nizozemsko, kde míra urbanizace byla vyšší, než míra industrializace. (Horská a kol., 2002)

4.1.2 Urbanizace v České republice za socialismu

Když vezmeme v potaz data ze sčítání obyvatel ve městech, která mají více než 10 000 obyvatel, na území České republiky za celou dobu jeho existence, zjistíme, že u nás proběhly tři urbanizační vlny. V první vlně mezi konci 19. st. a na začátku 20. rostla nejrychleji středně velká města s 20 000-50 000 obyvateli a zároveň v nich probíhaly industrializační procesy. Druhá vlna se datuje do meziválečného období, která proběhla hlavně u měst s 50 000-100 000 obyvateli a jednalo se o tzv. „velkoměstskou urbanizaci“. Rozvoj zde zaznamenal hlavně terciární sektor. Posledním obdobím, na které se zároveň také podrobněji zaměříme, jelikož patří mezi sledované období, jehož se týká tato práce, bylo mezi roky 1950-1980. V tuto dobu rostla hlavně malá a středně velká města a zároveň zde byl růst větších měst zpomalen. Takovýto růst měst zároveň patřil mezi nejspecifičtější rysy urbanizace v době socialismu na území České republiky. Tento typ urbanizace se značně lišil od těch v předešlých obdobích a odpovídal konceptu odstraňování rozdílů mezi jednotlivými regiony. V 70. letech byl zaznamenán velmi

vysoký růst obyvatelstva ve městech, za sledované období nejvyšší, což bylo umožněno hlavně výstavbou velkého počtu bytů. Po roce 1980 došlo k poklesu obyvatelstva stěhujícího se do měst a to nejen z důvodu, že úroveň urbanizace byla velmi vysoká, ale zároveň i z důvodu snížení výstavby bytů. (Horská a kol., 2002)

Dále bychom mohli ještě zmínit, že v druhé polovině 19. století byl z 25 největších měst na území České republiky velký počet v Čechách oproti malému počtu měst na Moravě a ve Slezsku. Tento poměr se začal měnit na začátku 20. st. a umocnil ho následně mj. i růst v období socialismu. (Horská a kol., 2002)

4.2 Suburbanizace

Pojem suburbanizace bychom mohli zjednodušeným způsobem označit buď jako přesun obyvatelstva z částí města, které mají vysokou hustotu osídlení do částí s nízkou hustotou nebo také jako prostorové rozpínání města do okolní krajiny. (Sýkora, 2002)

Pro suburbanizaci je charakteristická řídká a rozptýlená zástavba v příměstské zóně, v jejímž rámci jsou stavěny domy buď v řadách, nebo samostatně. Nejen výstavba domů za administrativními hranicemi města je typická po suburbanizaci. Můžeme sem zařadit mj. také průmyslové parky nebo komerční zóny. Ty bývají často lokalizovány podél významných komunikací. (Sýkora, 2002)

Máme zde i další znaky, kterými se suburbanizace vyznačuje. Mezi jeden z nich patří vrstva obyvatelstva, kterého se týká. Převážně se totiž jedná o mladé rodiny, které žádají vysokou úroveň bydlení a služeb. Ve městech pak tím pádem setrvávají minority a starší obyvatelstvo. Rostoucí suburbanizace pak má dále další důsledky. Ať už to je potřeba budování další infrastruktury, úbytek zemědělské půdy nebo fragmentace krajiny pro živočichy žijící ve volné přírodě. (Šilhánková, 2013) Se stěhováním obyvatelstva v rámci suburbanizace souvisí také klesající počet obyvatelstva v jádře města a zároveň jeho růst v zázemí. Zde vyvstává zároveň další problém - jelikož jádro a zázemí města jsou dvě rozdílné administrativní jednotky, tak většinou jádro často musí ze svého rozpočtu financovat infrastrukturu, kterou ale využívají jak jádro, tak právě i zázemí. (Ježek, 2001)

Zároveň bychom si měli klást otázku, co nutí lidi stěhovat se do příměstských zón. To nám charakterizují „push“ a „pull“ faktory. Mezi „push“ faktory můžeme zařadit např. kriminalitu - jaká je její míra, o jaký typ kriminality se jedná apod., dále průmyslové

znečištění a s ním spojena kvalita vzduchu nebo pak také cena a kvalita bytů aj. Jako „pull“ faktory můžeme označit např. cenu pozemků, bezpečnost nebo kvalitu vody a ovzduší. (Šilhánková, 2013)

4.2.1 Suburbanizace v České republice

Ačkoliv by se mohlo zdát, že suburbanizace u nás začala na začátku 90. let, není tomu tak. Na našem území k ní docházelo již v meziválečném období a to hlavně v podobě rezidenčních oblastí podél železnice. Za socialismu se však takřka zastavila, jelikož se v této době podporovala koncentrace obyvatelstva do měst. (Sýkora, 2002)

Po revoluci byl sice zájem a touha lidí o přesun do příměstských oblastí do vlastního bydlení, avšak finanční možnosti střední vrstvy to nedovolovaly a tak se tento trend v podstatě týkal pouze vyšších vrstev. To se začalo měnit v druhé polovině 90. let, kdy se zvýšila kupní síla obyvatelstva a zároveň začal stát podporovat hypoteční financování. Dále jsou v tuto dobu v příměstských oblastech budovány hypermarkety. Suburbanizace se v této době v podstatě týkala všech větších měst. (Sýkora, 2002)

Pro rezidenční suburbanizaci byly u nás typické nejen v 90. letech různé developerské projekty. Ty probíhaly buď v rámci rezidenční okrsků stavbou domu na klíč, nebo parcelací nashromážděné půdy doplněnou o nejnútnejší infrastrukturu s jejím následným odprodejem, na které si poté kupující na vlastní náklady postaví dům. Suburbanizace neprobíhá pouze tímto stylem, stavělo se také buď ve volné krajině, uvnitř obce mezi původní zástavbou nebo rekonstrukcí stávajících nemovitostí. (Sýkora, 2002)

4.2.2 Urban sprawl

Anglický termín „Urban Sprawl“, který by se dal do češtiny volně přeložit jako „Sídlní kaše“, je jedním z negativních projevů suburbanizace, který se vyskytuje v rámci sídel po celém světě. Tento pojem by se dal charakterizovat jako nekontrolované a nekoordinované rozpínání města způsobené neúčelnou výstavbou převážně rodinných domů. Tento jev s sebou přináší mnoho problémů různého rázu – ať už to je ničení okolní přírodní krajiny, včetně zemědělské půdy, vysoké náklady na veškerou infrastrukturu spojenou s výstavbou domů nebo zvýšení dopravního toku ve městech způsobené dojížděním do zaměstnání nebo do školy. (Toušek a kol., 2008) I přestože trend sídlních kaší ani v současné době neustává, tak se alespoň na jeho určité omezení plánují a realizují územní plány. (Hnilička, 2005)

4.3 Desurbanizace

V této v pořadí třetí vývojové fázi měst pokračují negativní tendence suburbanizace. Zvýšení dopravního toku do center měst z příměstských oblastí způsobuje jeho horší dostupnost, takže ztrácí své lokalizační výhody. Z důvodu rozrůstání zázemí města v době, kdy probíhala suburbanizace, se postupně ztrácí jeho veškeré výhody, které mělo v době, kdy sem docházelo k přesunu obyvatelstva. Patří sem mezi ně např. nízká cena půdy nebo velké plochy zeleně.

V tuto dobu se dostávají do popředí středně velká města, která jsou v dosahu velkých měst. Tato města v některých ohledech přebírají funkci příměstských oblastí v době suburbanizace, jelikož nabízí nižší ceny půdy a také aktivity spojené s životem ve velkém městě, ale s menšími náklady, jako jsou práce, nákupy nebo bydlení. Tato středně velká města mají zároveň dobré dopravní spojení s velkým městem.

S desurbanizací jsou tedy mj. spojené přesuny a přerozdělování obyvatelstva v rámci systému měst, ne v rámci města, popř. jeho zázemí, jako tomu bylo dříve. Dá se tedy říci, že střední města prochází fází urbanizace.

To však s sebou ale nese problémy v jádru velkého města. Můžeme mezi ně zařadit např. úbytek pracovních míst a s tím spojenou nezaměstnanost, pokles investic nebo přemístění hospodářských aktivit. (Ježek, 2001)

4.4 Reurbanizace

V předešlém textu jsme si sice vymezili, že jsou tři fáze vývoje měst, ale jelikož se město svým způsobem neustále nějak vyvíjí, nebývá fáze desurbanizace konečná. Vystává však otázka, jak nazvat tuto další fázi. Jestli reurbanizací nebo úpadkem města.

Reurbanizace by však neměla představovat návrat k urbanizaci města, jelikož má město po průchodu všemi fázemi vývoje zcela jiné předpoklady než na začátku. Není zde totiž obyvatelstvo, které by se sem z venkovních oblastí přestěhovalo. Jednalo by se tudíž spíše o přerozdělení obyvatelstva a veškerých aktivit mezi městy. Klíčem by mělo být nalákání obyvatel jiného města na určité podmínky a výhody – sem bychom mohli zařadit např. rozšiřování pěších zón a zeleně nebo podporu veřejné dopravy. I přes všechny výhody, které město nově nabízí, nemusí být stále jádro města lákadlem pro bydlení, jelikož nemusí buď vyhovovat náročnějším požadavkům na bydlení, jako např. velikost obytné plochy nebo stále vyšším cenám. O bydlení v jádru města je tudíž zájem

pouze u určité skupiny obyvatelstva – mladých a bezdětných lidí. Ostatní skupiny obyvatelstva se z jádra spíše vystěhovávají. (Ježek, 2001)

4.5 Funkční region

Pojem funkční region bychom mohli charakterizovat jako území, které je vymezené na základě prostorových toků nebo interakcí, které v něm v probíhají. Tyto prostorové toky jsou v rámci daného území maximalizované. Na druhou stranu, aby byla dodržena vnitřní soudržnost území, jsou prostorové toky pryč z tohoto území minimalizovány. Zároveň u funkčního regionu platí, že jakákoliv interakce uvnitř regionu může být náhodná a nemusí se striktně držet pravidelnosti nebo organizovanosti.

Při vymezování funkčního regionu se nejčastěji vychází z denní dojížděky obyvatel do zaměstnání. Ta bývá zjišťována při sčítání lidu. V České republice naposledy v roce 2011. Denní dojížděka obyvatel do zaměstnání v rámci vymezování se používá z důvodu vysoké stabilnosti a početnosti v rámci denního pohybu obyvatelstva. To je také hlavní důvod, proč lze při vhodně nastavených výpočtech takto vymezené území považovat za všeobecně vymezený funkční region, který se dá nadále využít při dalších analýzách nebo prognózách. (Halás, Klapka, Bleha, Bednář, 2014)

4.6 Město

Termín město, který můžeme mj. znát i pod pojmem „městské sídlo“ nemá svoji přesnou definici. V odborné literatuře se vyskytuje mnoho názorů na to, jak vlastně tento termín definovat. (Horská a kol., 2002) Mnohdy se definice města odvíjí i od toho, z jaké země pochází nebo v rámci které disciplíny je definována. Máme např. hovorové pojetí města, statisticko-administrativní, administrativně správní, sociologické, geografické, aj. (Ježek, 2001)

Za zmínku stojí pojetí, která mají blízko ke geografickým disciplínám. Např. statisticko-administrativní je vymezení na základě jeho spodní hranice. Každý stát má svoje vymezení, např. Německo má spodní hranici 2 tis. obyvatel, Rakousko 5 tis. a Dánsko nebo Island 200. Na území České republiky se v průběhu historie tato spodní hranice měnila. (Ježek, 2001) Do roku 2006 byla spodní hranice 3 tis. obyvatel. V současné době není spodní hranice stanovena. (Portál územního plánování, 2016)

Administrativně správní definice je jedním z nejjednodušších kritérií pro vymezení měst. V minulosti totiž každé město v Evropě získávalo různá městská práva.

Výhodou je nezpochybnitelnost vymezení daného sídla, nevýhodou naopak, že u některých nastal úpadek a počet obyvatel klesl na minimální počet. (Ježek, 2001)

Geografické vymezení je velmi komplexní, časově proměnlivé a musí se doplňovat o nová kritéria. Mezi nejčastější charakteristiky geografického pojetí města patří: jasné funkční členění, vysoká hustota zástavby, bydlení a pracovních míst, vyšší počet obyvatel, kompaktnost nebo dominantní postavení sekundárního a terciárního sektoru. (Ježek, 2001)

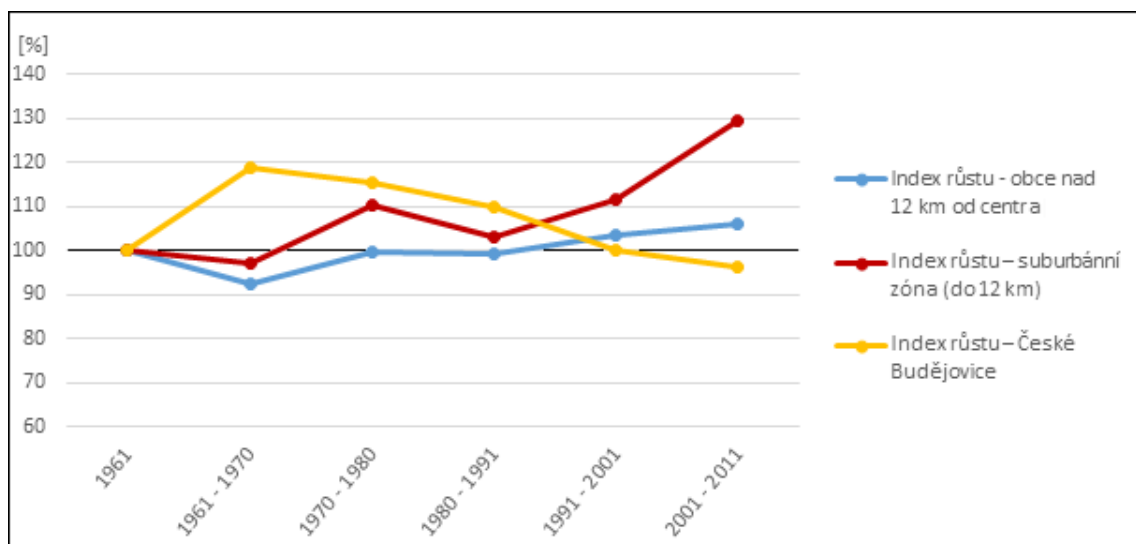
5 Analýzy jednotlivých funkčních regionů

5.1 Analýza funkčního regionu České Budějovice

Tab. 1: Počet obyvatel a index růstu ve FR České Budějovice mezi roky 1961–2011

	1961	1961-1970	1970-1980	1980-1991	1991-2001	2001-2011
Počet obyvatel - obce nad 12 km od centra	53 248	49 273	49 004	48 678	50 398	53 347
Počet obyvatel - suburbánní zóna (do 12 km)	22 980	22 335	24 638	25 381	28 348	36 634
Počet obyvatel – České Budějovice	64 661	76 699	88 448	97 243	97 339	93 715
Index růstu - obce nad 12 km od centra [%]	100	92,53	99,45	99,33	103,53	105,85
Index růstu – suburbánní zóna (do 12 km) [%]	100	97,19	110,31	103,02	111,69	129,23
Index růstu – České Budějovice [%]	100	118,62	115,32	109,94	100,10	96,28

Zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba

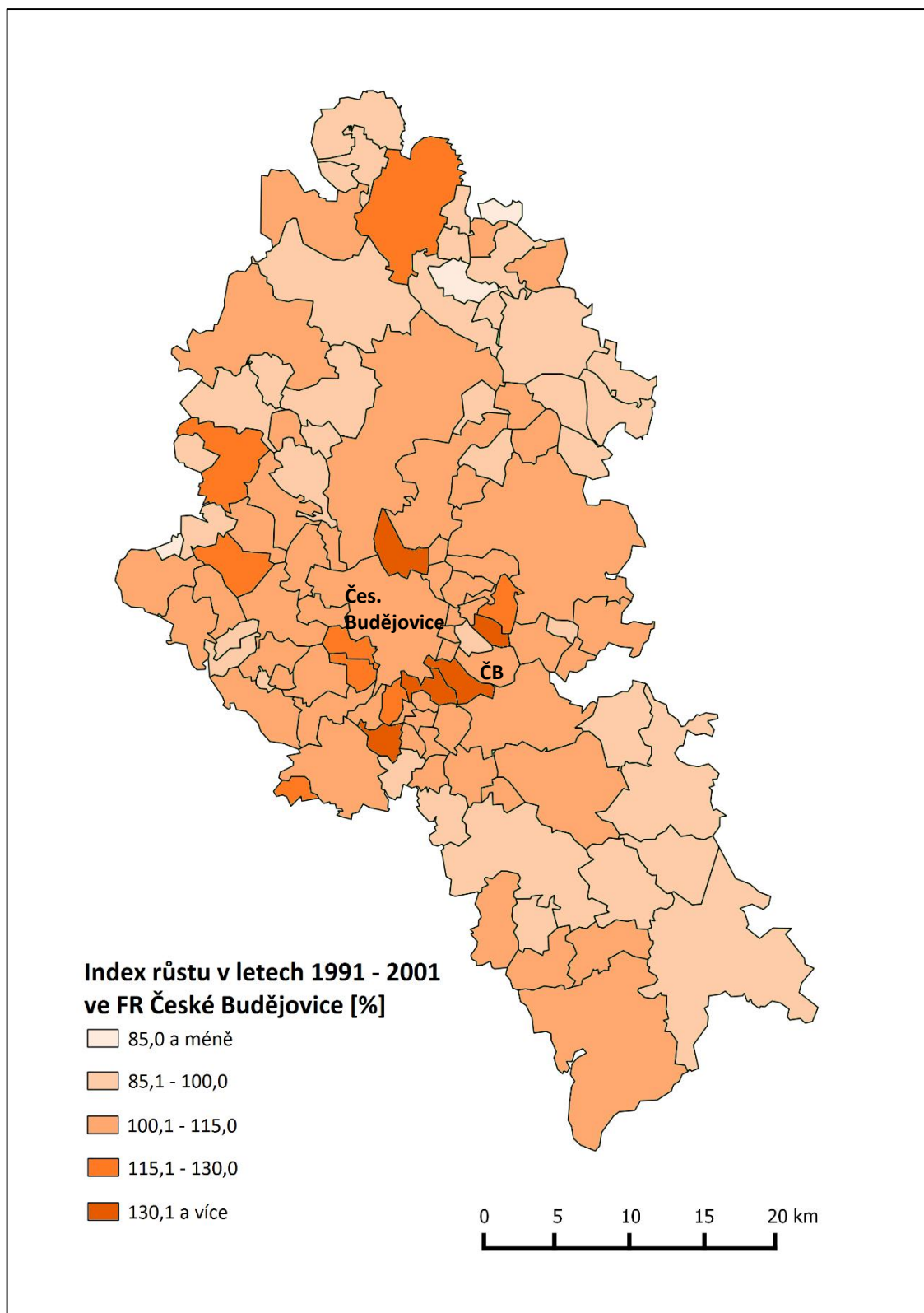

Obr. 1: Index růstu ve FR České Budějovice mezi roky 1961–2011 [%]

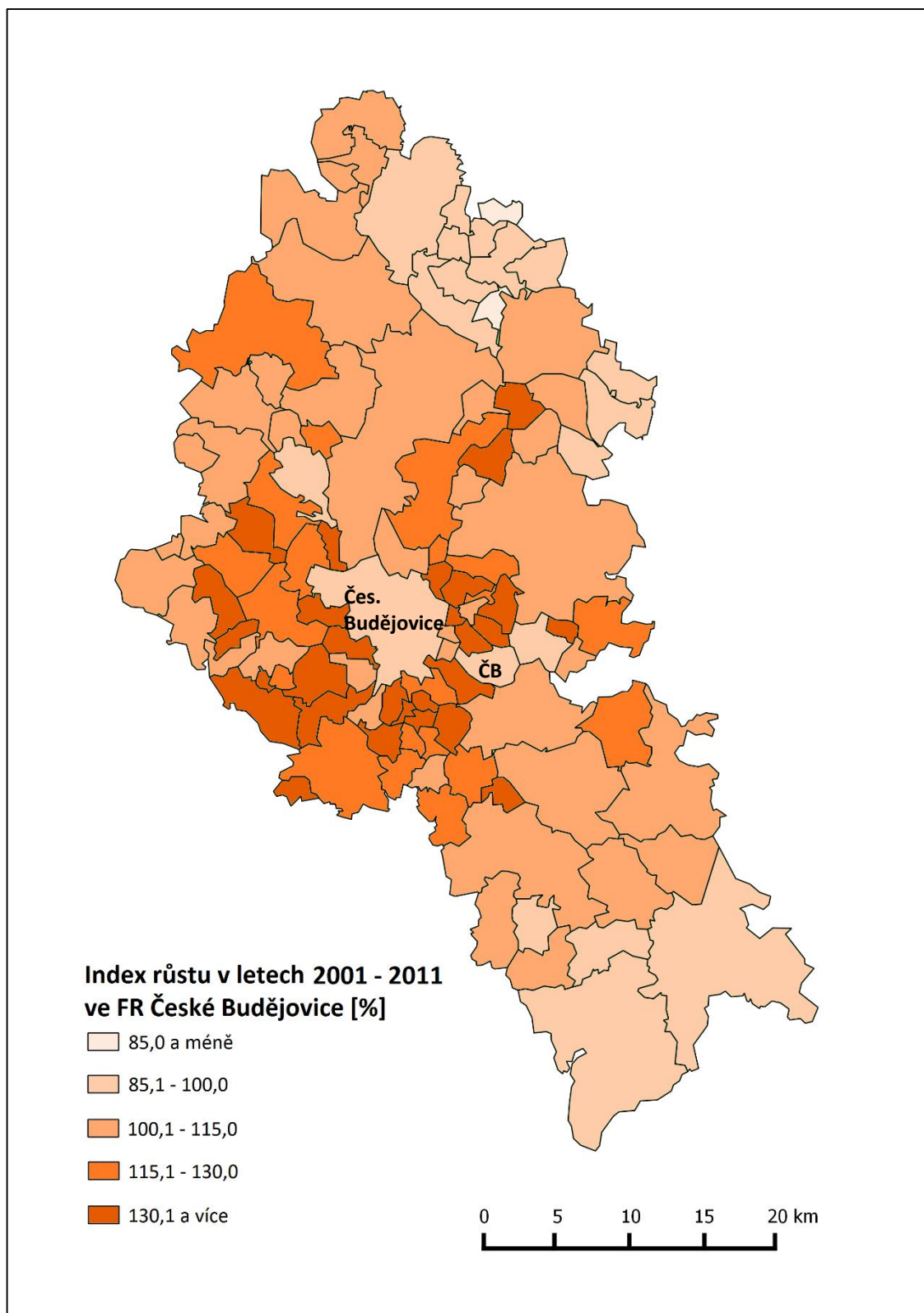
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

Z dat, která máme k dispozici v grafu a tabulce můžeme vyčíst, že u města České Budějovice proběhl výrazný růst obyvatelstva v období mezi roky 1961-1970. V následující dekádě byl sice růst o trochu nižší, ale stále byl poměrně vysoký. Zde můžeme vidět trend urbanizace, která probíhala za socialismu. Zároveň můžeme pozorovat, že v průběhu 80. let nastal další pokles růstu obyvatelstva ve městě. Ten však není překvapivý, jelikož v této době probíhalo řízené snížení míry urbanizace. Co ale může být překvapivé, je relativně vysoký nárůst obyvatelstva v průběhu 70. let v suburbánní zóně. To pro období, kdy u nás probíhala hlavní vlna urbanizace, nebylo obvyklé. V okrajových částech funkčního regionu sice nastal v období urbanizace pokles počtu obyvatel, ale pouze v první dekádě. V dalších dvaceti letech se zde jejich stav výrazněji nezměnil.

V období po revoluci můžeme z grafu vypožorovat nárůst obyvatelstva jak v suburbánní zóně, který byl výrazný, tak i pozvolný nárůst v okrajových částech. Když k tomu připočteme jak skoro nulový nárůst v období 90. let, tak následný pokles v novém tisíciletí ve městě, tak zde máme klasický příklad úspěšně probíhající suburbanizace. To mj. dokazují i kartogramy na obr. 2 a 3, kde vidíme pozvolný nárůst obyvatelstva v 90. letech jak v suburbánní zóně, tak i v obcích okrajové části ležících u hranic této zóny. Tento trend byl v období let 2001-2011 ještě daleko výraznější a to hlavně v příměstské (suburbánní) zóně. V této době pozorujeme také pokles počtu obyvatel jak ve městě, tak v obcích, které jsou od jeho centra nejdále a které jsou pro suburbanizaci charakteristické.

Obr. 2: Index růstu v letech 1991–2001 ve FR České Budějovice
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

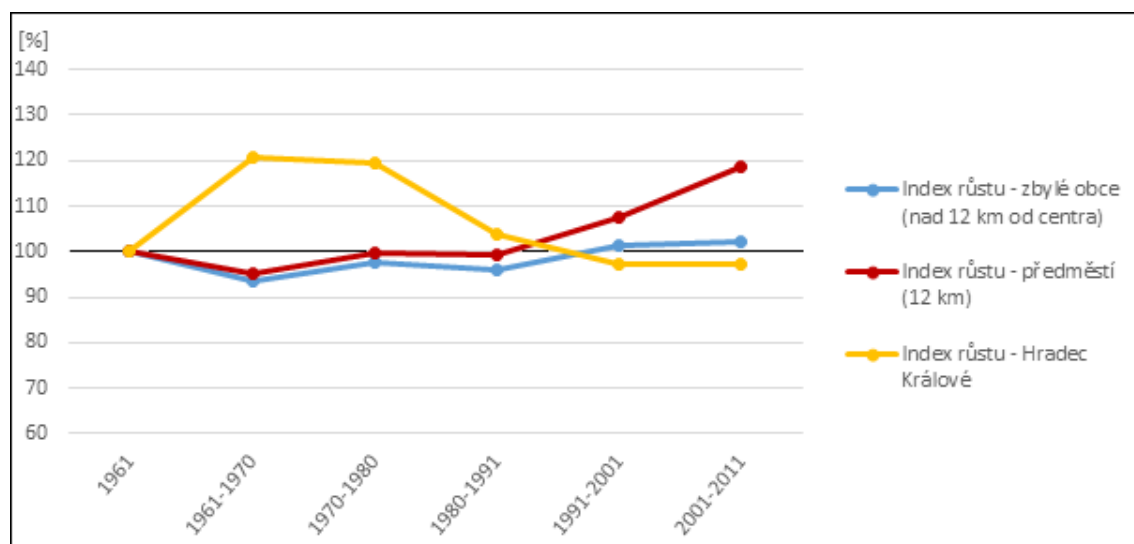
Obr. 3: Index růstu v letech 2001–2011 ve FR České Budějovice
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

5.2 Analýza funkčního regionu Hradec Králové

Tab. 2: Počet obyvatel a index růstu ve FR Hradec Králové mezi roky 1961–2011

	1961	1961-1970	1970-1980	1980-1991	1991-2001	2001-2011
Počet obyvatel - obce nad 12 km od centra	75 014	70 024	68 511	65 724	66 598	67 983
Počet obyvatel - suburbánní zóna (do 12 km)	18 610	17 740	17 717	17 624	18 956	22 508
Počet obyvatel - Hradec Králové	66 608	80 463	96 145	99 917	97 155	94 314
Index růstu - obce nad 12 km od centra [%]	100	93,35	97,84	95,93	101,33	102,08
Index růstu – suburbánní zóna (do 12 km) [%]	100	95,33	99,87	99,48	107,56	118,74
Index růstu - Hradec Králové [%]	100	120,80	119,49	103,92	97,24	97,08

Zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba

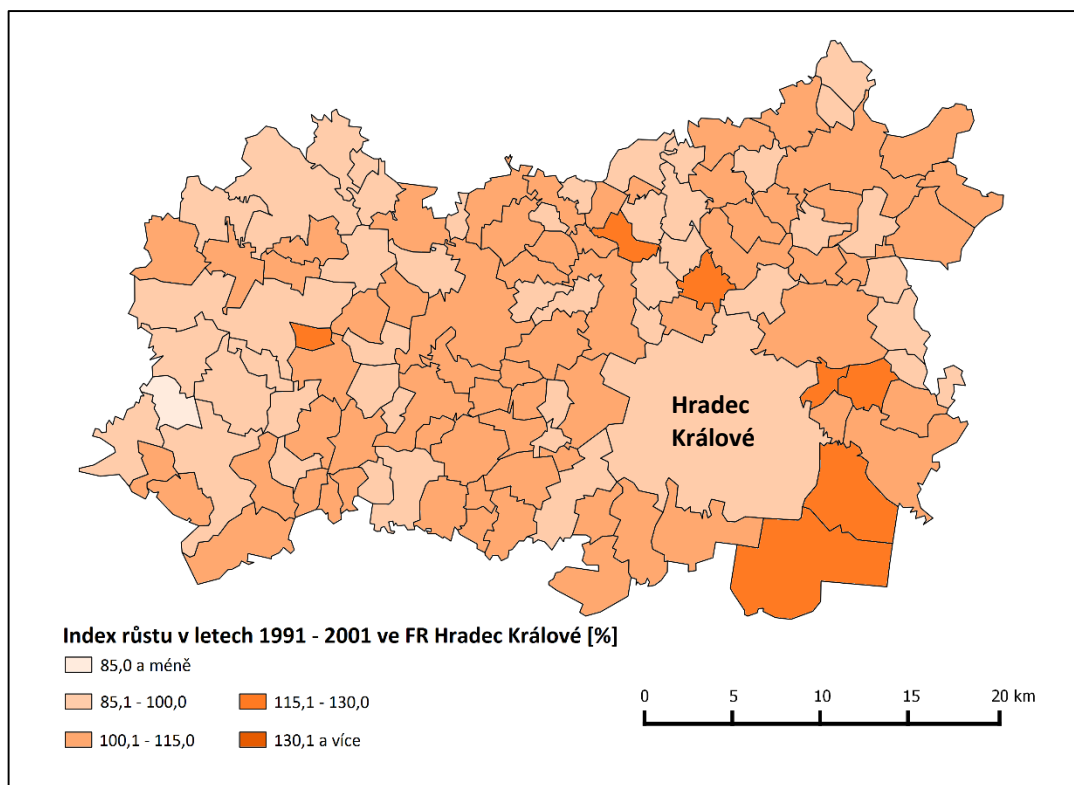

Obr. 4: Index růstu ve FR Hradec Králové mezi roky 1961 – 2011 [%]

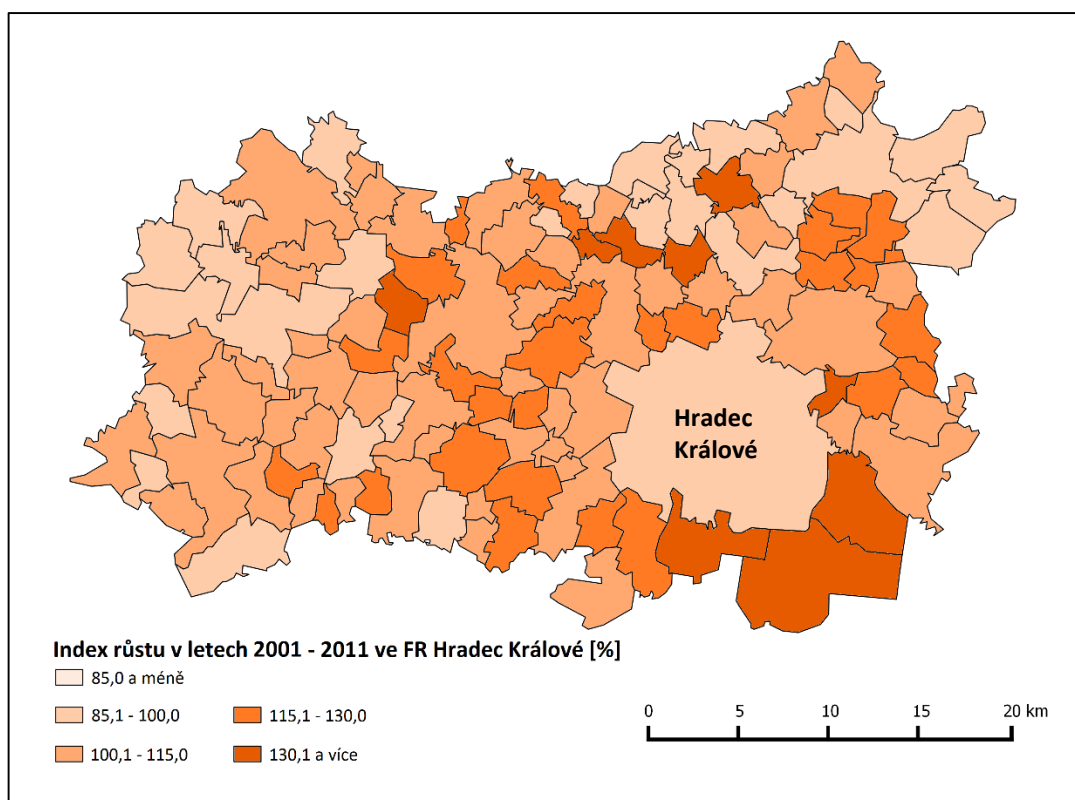
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

Při pohledu na přiloženou tabulku a graf můžeme vidět, že mimořádný nárůst obyvatelstva v Hradci Králové proběhl mezi roky 1961–1980, tedy hlavně v době, kdy u nás probíhala hlavní vlna urbanizace. S tím zároveň souvisí i pokles obyvatelstva nejen v zázemí města, ale také v okrajových částech funkčního regionu. Hlavně v letech 1961-1970. V následujících 10 letech se celkem stabilizoval počet obyvatel jak v příměstské zóně, tak i ve zbylých obcích funkčního regionu. Zatímco v průběhu 80. let pokračovala stabilizace početního stavu obyvatelstva v zázemí, u zbylých obcí nastal částečný pokles. V tomto období také nastal pokles růstu obyvatelstva ve městě, což ale bylo způsobeno regulací výstavby bytů. Dalo by se tedy říci, že si Hradec Králové prošel v průběhu těchto 30 let skoro až ukázkovou urbanizací.

Dále můžeme vidět nárůst obyvatelstva v suburbánní zóně mezi roky 1991 – 2011. V období 2001-2011 byla míra růstu obyvatelstva znatelně vyšší než v předchozím desetiletí. Z toho vyplývá, že u nás v této době probíhá fáze suburbanizace. Také si můžeme povšimnout mírného růstu obyvatelstva v okrajových částech funkčního regionu v obou sledovaných obdobích. To je ale dle přiložených kartogramů na obr. č. 5 a 6 pravděpodobně způsobeno nárůstem obyvatelstva u obcí, které jsou těsně za hranicí suburbánní zóny, jelikož u obcí, jež jsou dál od centra Hradce Králové, můžeme pozorovat spíše pokles obyvatelstva. Také není překvapením, že jak v průběhu 90. let, tak i nového tisíciletí nastává pokles obyvatelstva ve městě. Dle všech těchto aspektů můžeme skoro s jistotou tvrdit, že si město Hradec Králové v rámci svého funkčního regionu prošlo a stále prochází fází suburbanizace.

Obr. 5: Index růstu v letech 1991 – 2001 ve FR Hradec Králové
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

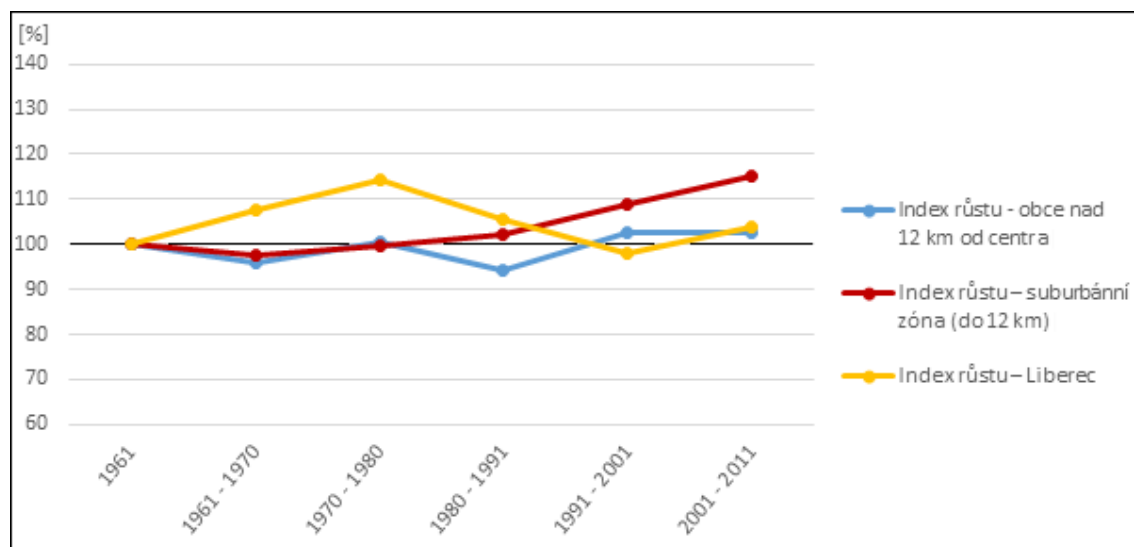
Obr. 6: Index růstu v letech 2001 – 2011 ve FR Hradec Králové
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

5.3 Analýza funkčního regionu Liberec

Tab. 3: Počet obyvatel a index růstu ve FR Liberec mezi roky 1961–2011

	1961	1961-1970	1970-1980	1980-1991	1991-2001	2001-2011
Počet obyvatel - obce nad 12 km od centra	47 807	45 758	46 032	43 296	44 384	45 617
Počet obyvatel - suburbánní zóna (do 12 km)	9 240	9 033	9 000	9 198	10 003	11 536
Počet obyvatel – Liberec	78 193	84 046	95 924	101 162	99 102	102 754
Index růstu - obce nad 12 km od centra [%]	100	95,71	100,60	94,06	102,51	102,78
Index růstu – suburbánní zóna (do 12 km) [%]	100	97,76	99,63	102,20	108,75	115,33
Index růstu – Liberec [%]	100	107,49	114,13	105,46	97,96	103,69

Zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba

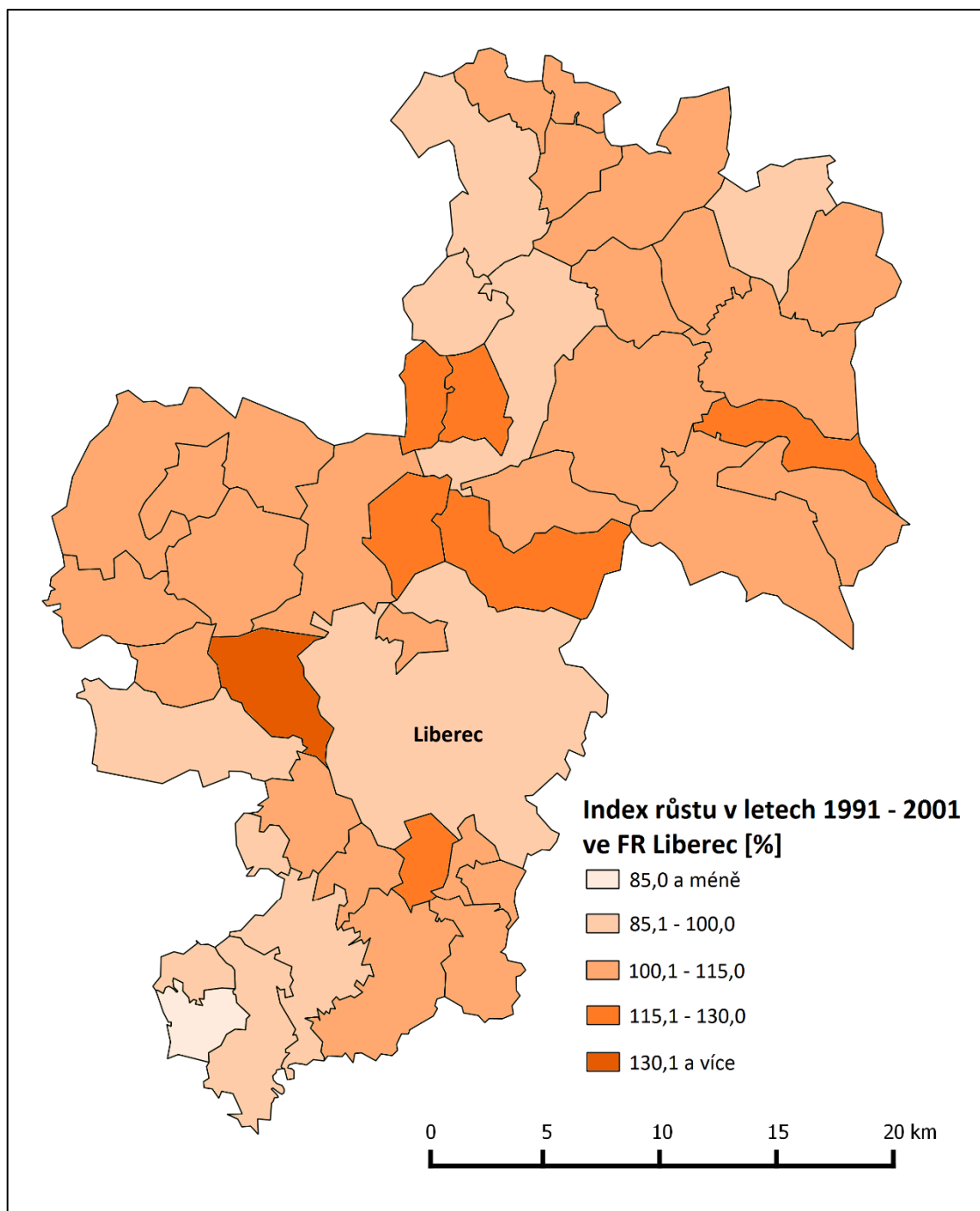

Obr. 7: Index růstu ve FR Liberec mezi roky 1961–2011 [%]

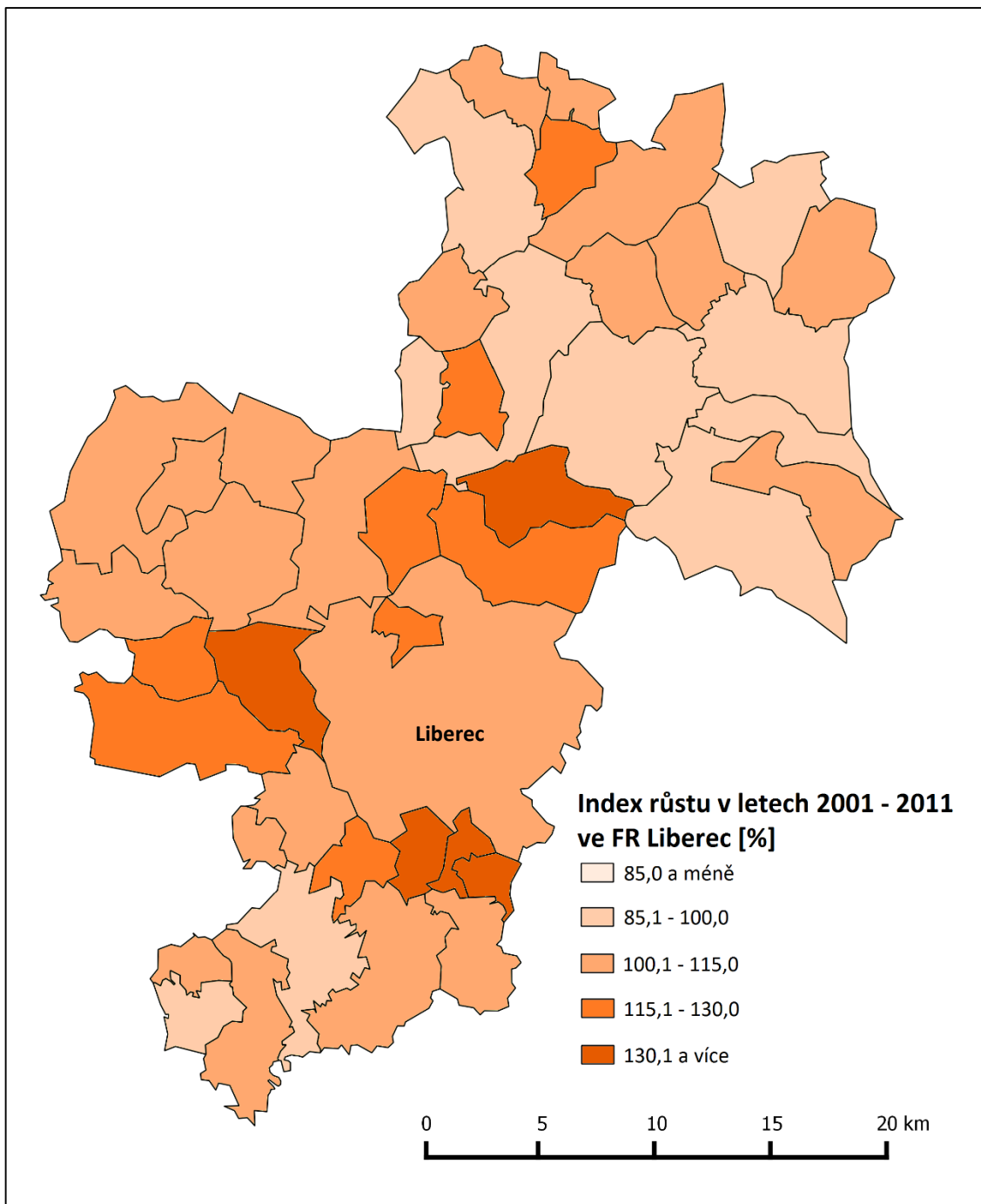
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

Z dostupných údajů, které máme, můžeme pro tento funkční region vyhodnotit následující fakta. Ve městě Liberec se mezi léty 1961-1980 zvedal počet obyvatel, tak jako u jiných měst. Oproti jiným městům nebyl tento vzestup počtu obyvatel v jednotlivých dekádách tak rapidní. Přesto můžeme s jistotou říct, že i zde proběhla fáze urbanizace. A stejně jako u jiných měst, i zde růst mezi roky 1980-1991 poklesl oproti předchozím létům. Zajímavý zároveň může být fakt, že v prvních dvou dekádách fáze urbanizace nebyl nijak vysoký úbytek obyvatelstva ve zbylých obcích funkčního regionu Liberec. Zde se můžeme pouze dohadovat, proč tento pokles stavu obyvatelstva u obcí při probíhající urbanizaci města nebyl tak velký. Dále bychom měli podotknout, že i přestože byl stav obyvatelstva v obcích celkem stabilní, tak v období let 1980-1991 nastal oproti minulým rokům v okrajových obcích funkčního regionu pokles. To mohlo být jak na úkor stále urbanizujícího se Liberce, tak pravděpodobně i na úkor růstu obyvatel v suburbánní zóně.

I přesto, že v námi určeném zázemí Liberce máme pouze 6 obcí, tak i zde můžeme pozorovat nárůst obyvatelstva v 90. letech. A co víc, tento nárůst proběhl i u velkého počtu obcí ve zbylých částech funkčního regionu. Spolu s poklesem obyvatelstva ve městě můžeme s jistotou říci, že zde započala fáze suburbanizace. V průběhu první dekády nového tisíciletí můžeme díky dostupným datům vidět pokračující suburbanizaci probíhající nejen v zázemí města nebo obcích, které leží v těsné blízkosti administrativních hranic Liberce, a daly by se do něj za jistých okolností také započítat, ale i obcích které jsou ve větší vzdálenosti od centra města. A právě všechny tyto obce, které neleží v zázemí, s kterým pracujeme, způsobují, že spolu s ostatními obcemi funkčního regionu pozorujeme byť jen mírný nárůst obyvatelstva. Dále můžeme pozorovat ještě jeden jev, který není pro aktivně probíhající suburbanizaci zrovna obvyklý – počet obyvatel ve městě nezanedbatelně vzrostl a i díky tomu patří mezi jedno z mála stotisícových měst, které překročilo hranici 100 tisíc obyvatel. I zde se můžeme pouze dohadovat, čím je způsoben růst počtu obyvatel u všech tří sledovaných území. Jestli to byla vysoká kladná hodnota přirozeného přírůstku, migračního salda v rámci jiných funkčních regionů nebo vyváženou kombinací obojího.

Obr. 8: Index růstu v letech 1991–2001 ve FR Liberec (zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

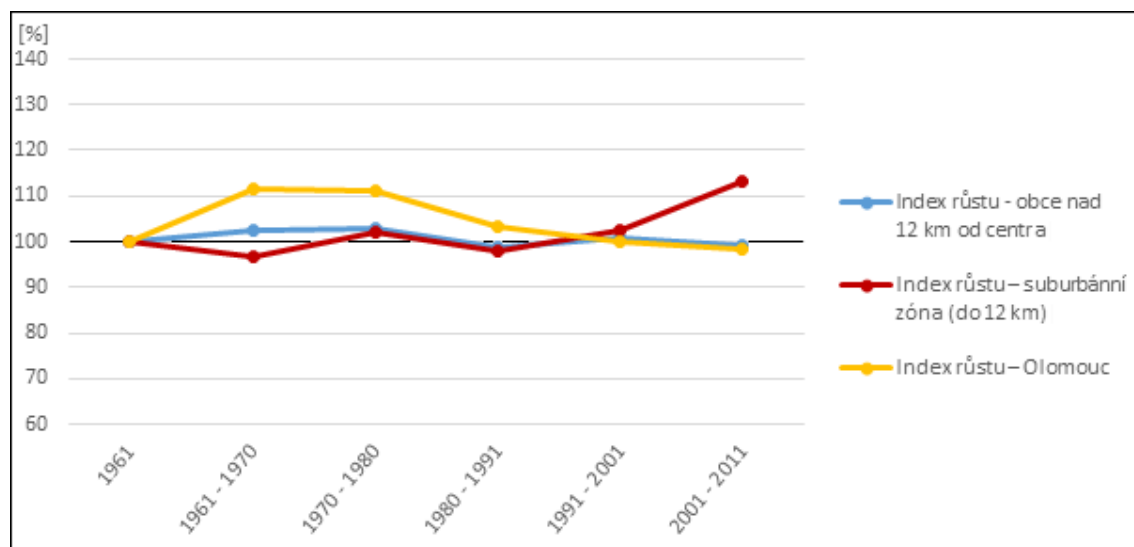
Obr. 9: Index růstu v letech 2001-2011 ve FR Liberec (zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

5.4 Analýza funkčního regionu Olomouc

Tab. 4: Počet obyvatel a index růstu ve FR Olomouc mezi roky 1961–2011

	1961	1961-1970	1970-1980	1980-1991	1991-2001	2001-2011
Počet obyvatel - obce nad 12 km od centra	84 535	86 724	89 083	87 883	88434	87544
Počet obyvatel - suburbánní zóna (do 12 km)	33 770	32 702	33 366	32 641	33 466	37 894
Počet obyvatel – Olomouc	80 246	89 386	99 328	102 786	102 607	101 003
Index růstu - obce nad 12 km od centra [%]	100	102,59	102,72	98,65	100,63	98,99
Index růstu – suburbánní zóna (do 12 km) [%]	100	96,84	102,03	97,83	102,53	113,23
Index růstu – Olomouc [%]	100	111,39	111,12	103,48	99,83	98,44

Zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba

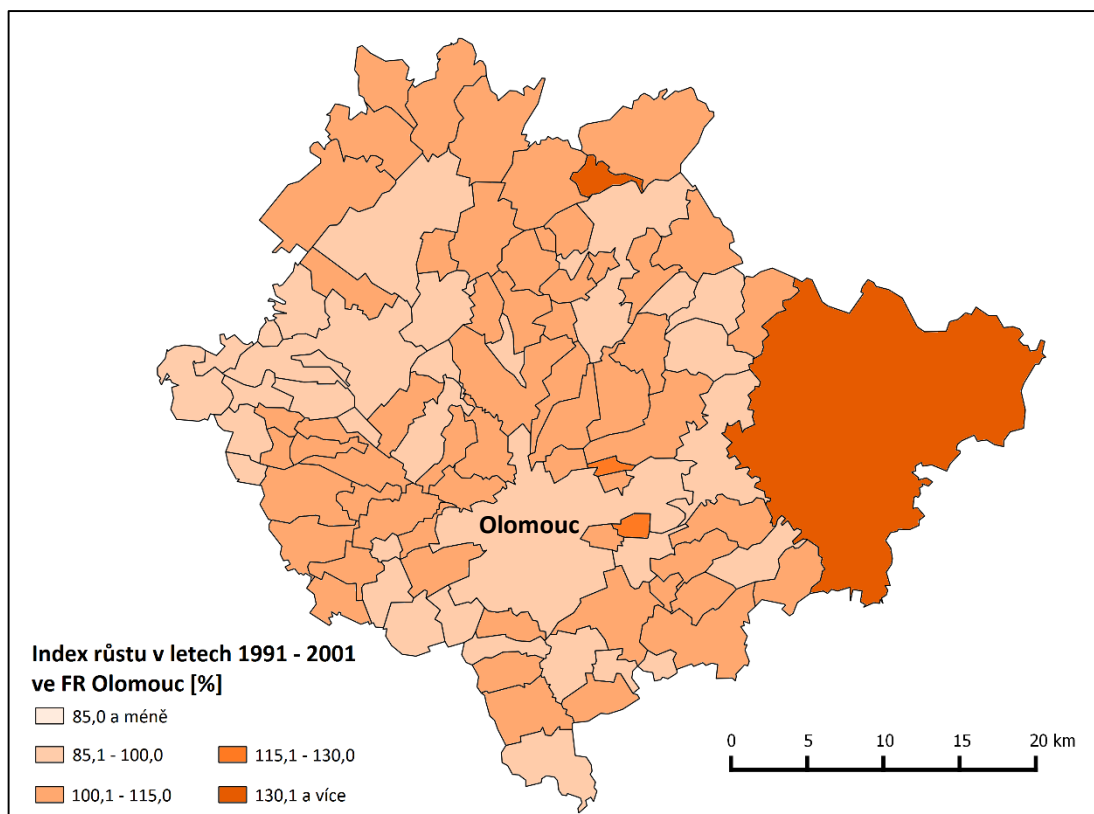

Obr. 10: Index růstu ve FR Olomouc mezi roky 1961–2011 [%]

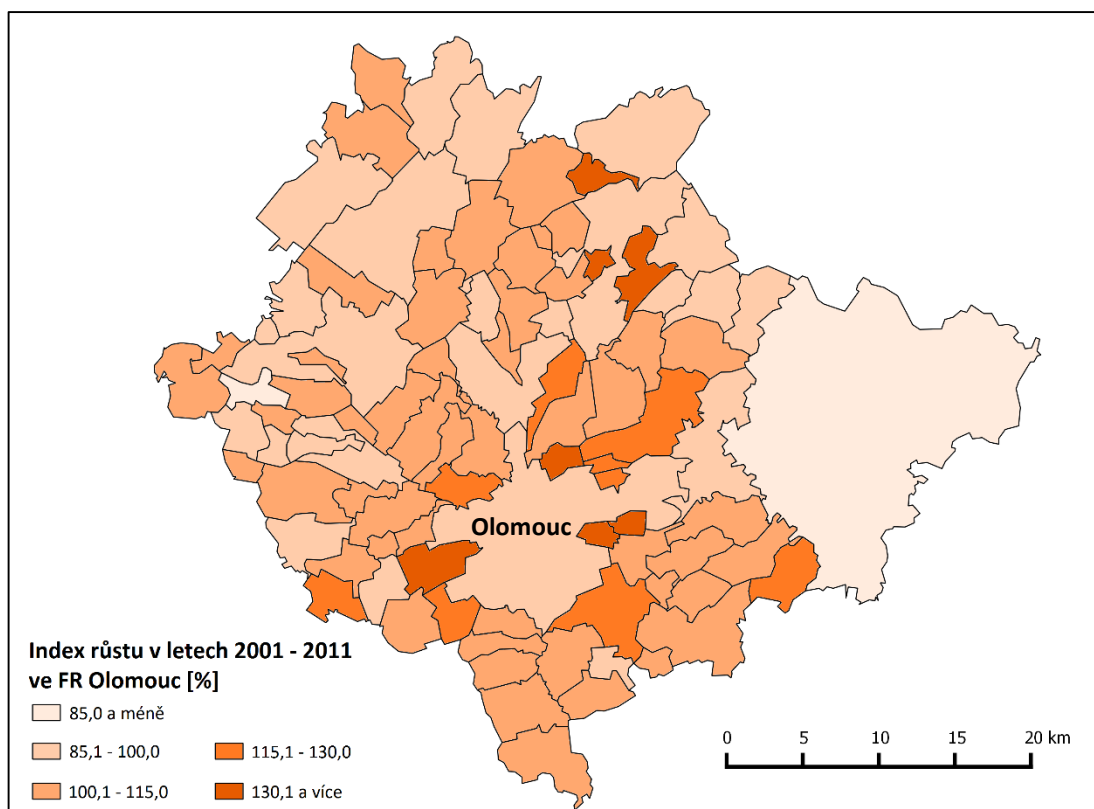
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

Při bližším prostudování zde dostupných dat můžeme vyčíst následující věci: jak mezi roky 1961-1970, tak mezi roky 1970-1980 proběhl u města Olomouce nárůst obyvatelstva. Tento nárůst však nebyl tak evidentní jako u jiných měst. To může být pravděpodobně způsobeno tím, že počáteční stav obyvatelstva byl oproti ostatním městům vysoký a tudíž podíl indexu růstu může být nižší. V osmdesátých letech i vzhledem k řízenému snížení urbanizování měst nastal pokles růstu u Olomouce. I přes tyto nižší hodnoty můžeme říci, že v Olomouci proběhla fáze urbanizace. Co může být možná neobvyklé, je pro období 1961-1980 nárůst obyvatelstva nebo v letech 1980-1991 pouze nepatrný pokles a to v obcích mimo suburbánní zónu. Na druhou stranu, na tomto území jsou tři menší, zhruba 10 tisícová města (Ústav územního rozvoje, 2002) – Litovel, Šternberk, Uničov – a jak víme, urbanizace u nás neprobíhala pouze ve velkých městech, ale i v těch menších jako jsou tyto. Takže tato města, když byla ve fázi urbanizace, i přes pravděpodobné ubírání si obyvatel navzájem v rámci funkčního regionu, mohla udržovat kladnou hodnotu celkového přírůstku v počtu obyvatel. Urbanizace těchto měst by zároveň mohla vysvětlovat, kromě důvodů, které jsme si uvedli výše, proč v Olomouci nepřibýlo v tomto období větší množství obyvatel než v jiných městech. Urbanizace by mohla také zároveň vysvětlovat pokles stavu obyvatelstva v suburbánní zóně Olomouce v první dekádě, kdy probíhala.

Od roku 1989 až do současnosti můžeme zaznamenat relativně neměnný počet obyvatel u obcí nepatřící do zázemí Olomouce. Zároveň vidíme, že v tomto období populace v Olomouci klesla minimálně a spíše si udržovala svoji konstantní hodnotu počtu obyvatel mírně nad 100 tisíc. Jak z tabulky, tak z níže přiložených kartogramů můžeme vyčíst, že stav obyvatelstva v obcích v zázemí města výrazněji vzrostl až v období let 2001-2011. Zároveň ale nijak výrazněji neklesl v Olomouci v kontrastu se zázemím a je tak těžké posoudit, jestli se už město dostalo do fáze suburbanizace. Podle mě je město v jakési mezifázi mezi urbanizací a suburbanizací a s jistotou o případné fázi suburbanizace budeme moci hovořit až po příštím sčítání lidu.

Obr. 11: Index růstu v letech 1991–2001 ve FR Olomouc
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

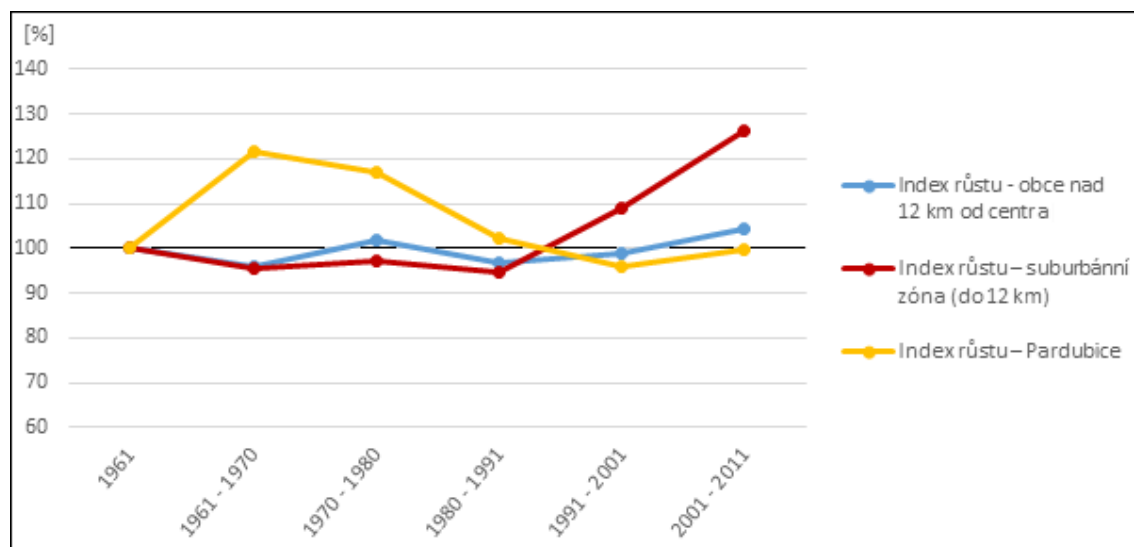
Obr. 12: Index růstu v letech 2001–2011 ve FR Olomouc
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

5.5 Analýza funkčního regionu Pardubice

Tab. 5: Počet obyvatel a index růstu ve FR Pardubice mezi roky 1961–2011

	1961	1961-1970	1970-1980	1980-1991	1991-2001	2001-2011
Počet obyvatel - obce nad 12 km od centra	49 829	47 844	48 787	47 223	46 761	48 794
Počet obyvatel - suburbánní zóna (do 12 km)	19 123	18 271	17 784	16 846	18 371	23 211
Počet obyvatel – Pardubice	65 240	79206	92 486	94 610	90 889	90 767
Index růstu - obce nad 12 km od centra [%]	100	96,02	101,97	96,79	99,02	104,35
Index růstu – suburbánní zóna (do 12 km) [%]	100	95,54	97,33	94,73	109,05	126,35
Index růstu – Pardubice [%]	100	121,41	116,77	102,30	96,07	99,87

Zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba

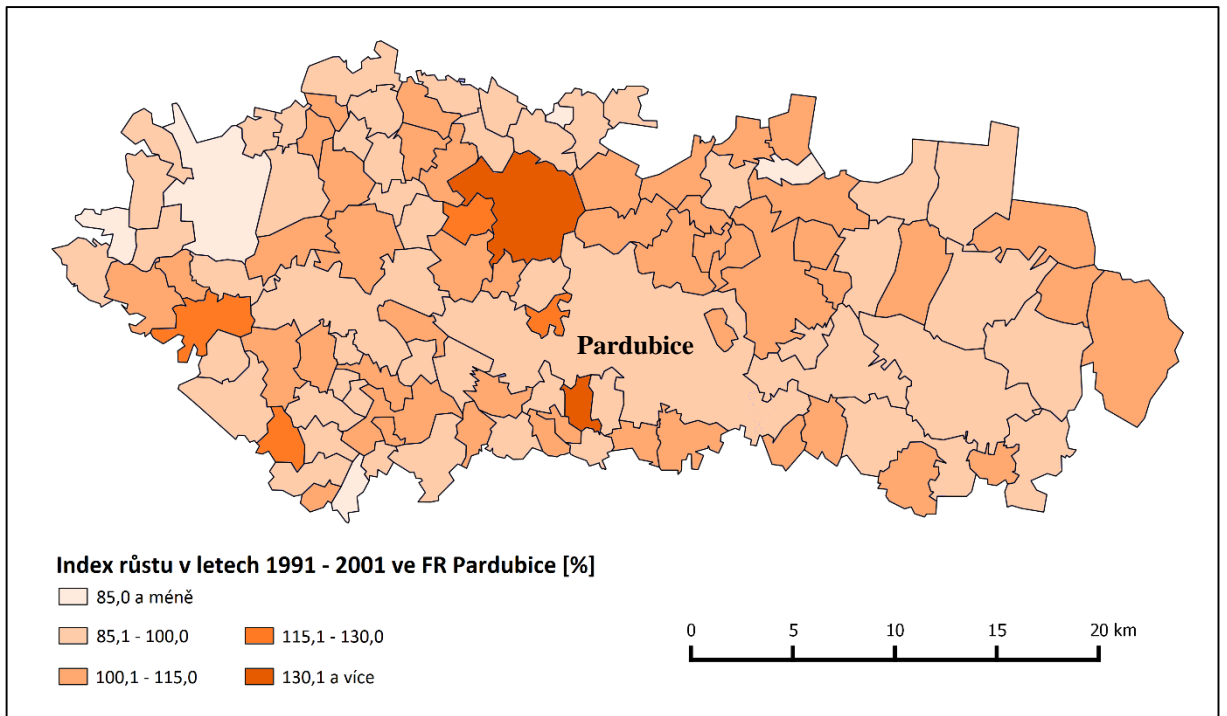

Obr. 13: Index růstu ve FR Pardubice mezi roky 1961–2011 [%]

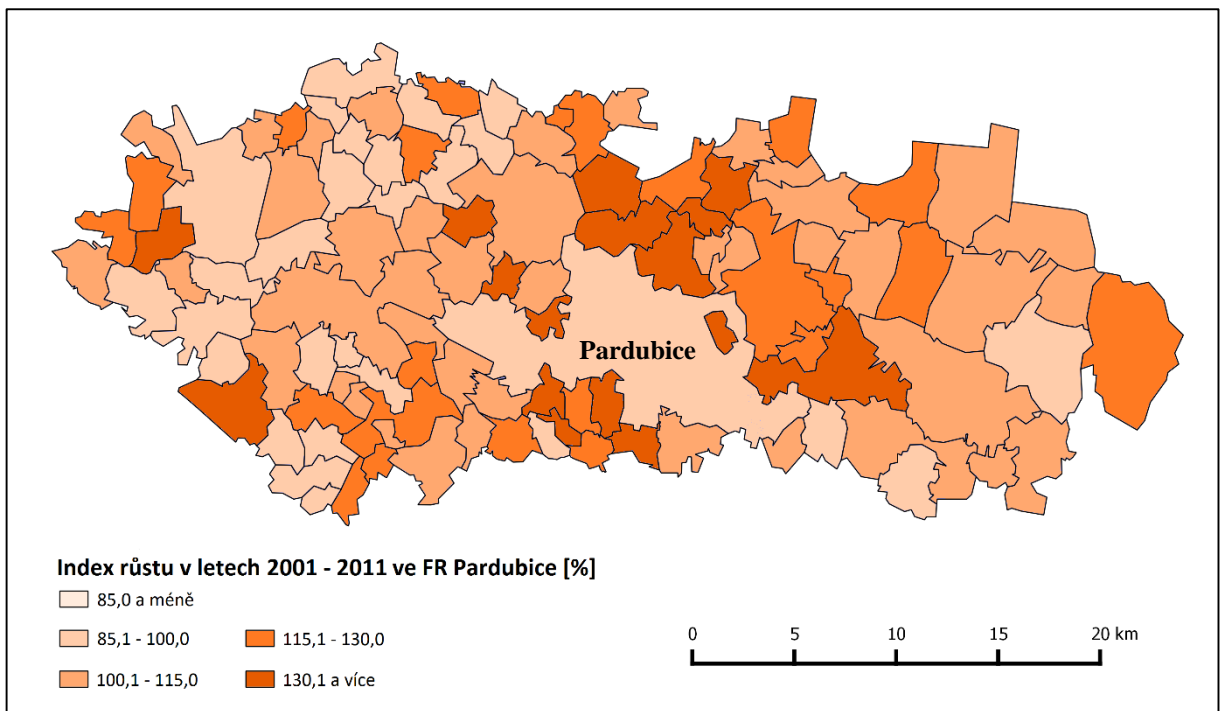
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

V údajích, které máme k dispozici, můžeme vidět výrazný růst obyvatelstva v Pardubicích v hlavním urbanizačním období u nás, tedy v letech 1961-1980. Dále můžeme u Pardubic vidět velmi výrazný pokles růstu obyvatelstva v období 80. let, kdy se urbanizace systémově omezovala. Za toto celé období můžeme zároveň vidět u obcí v širší spádové oblasti kolísání přírůstku a úbytku obyvatelstva. V této době, můžeme také pozorovat trvalý úbytek obyvatelstva v zázemí. To se nejspíše odsud stěhovalo právě do města. V rámci těchto veškerých nárůstů a poklesů obyvatelstva v jednotlivých územích funkčního regionu můžeme vidět v podstatě příkladnou urbanizaci města Pardubice.

V období 90. let, které probíhaly v duchu změny politického systému u nás, můžeme pozorovat v obou sledovaných dekádách sestupný vývoj počtu obyvatel ve městě Pardubice, byť ten, který byl v novém tisíciletí, byl velmi mírný. Po mírném poklesu v období 1991-2001 nastal v obcích mimo zázemí města v období 2001-2011 celkem patrný nárůst obyvatelstva. Dalo by se čekat, že tomu tak nastane u obcí, jež jsou u hranic města nebo suburbánní zóny, ale dle kartogramů na obr. 15 se tak stalo v obcích v rámci celého území funkčního regionu. V průběhu těchto 20 let pak také zároveň pozorujeme celkem vysoký přírůstek obyvatelstva v příměstské zóně. Tento vysoký růst populace hlavně v této zóně spolu s poklesem ve městě značí, že Pardubice v tomto období přešly do celkem rozvinuté fáze suburbanizace.

Obr. 14: Index růstu v letech 1991–2001 ve FR Pardubice
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

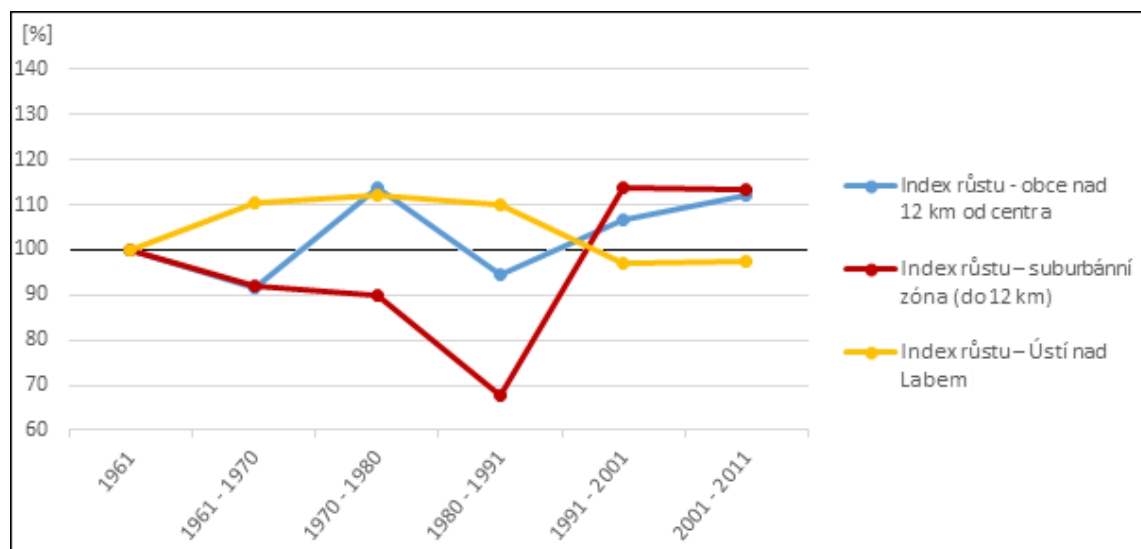
Obr. 15: Index růstu v letech 2001-2011 ve FR Pardubice
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

5.6 Analýza funkčního regionu Ústí nad Labem

Tab. 6: Počet obyvatel a index růstu ve FR Ústí nad Labem mezi roky 1961–2011

	1961	1961-1970	1970-1980	1980-1991	1991-2001	2001-2011
Počet obyvatel - obce nad 12 km od centra	9 801	8 979	10 203	9 662	10 300	11 563
Počet obyvatel - suburbánní zóna (do 12 km)	20 339	18 739	16 852	11 418	12 978	14 718
Počet obyvatel – Ústí nad Labem	72 148	79 544	89 272	98 178	95 436	93 000
Index růstu - obce nad 12 km od centra [%]	100	91,61	113,63	94,70	106,60	112,26
Index růstu – suburbánní zóna (do 12 km) [%]	100	92,13	89,93	67,75	113,66	113,41
Index růstu – Ústí nad Labem [%]	100	110,25	112,23	109,98	97,21	97,45

Zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba

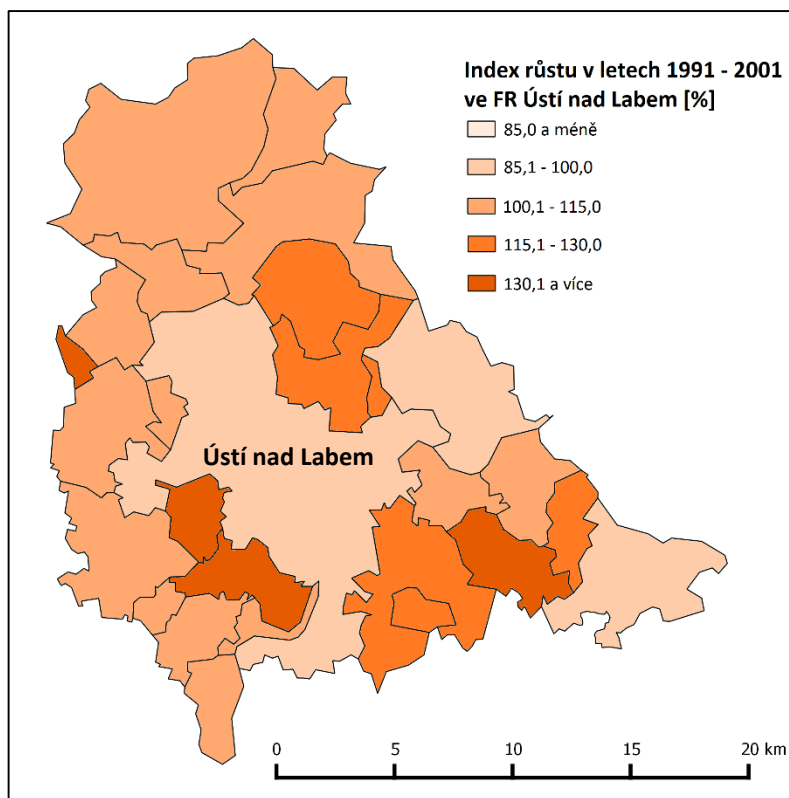

Obr. 16: Index růstu ve FR Ústí nad Labem mezi roky 1961–2011

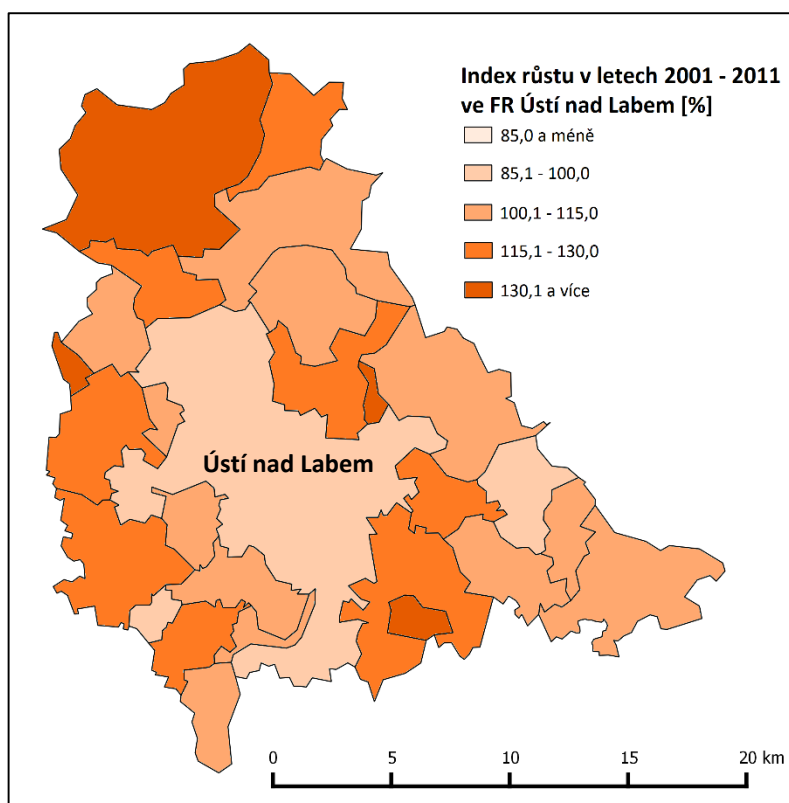
(zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

V posledním námi sledovaném funkčním regionu pozorujeme v období, kdy na českém území probíhá řízená urbanizace měst, růst obyvatelstva v Ústí nad Labem. Ve všech třech sledovaných úsecích tohoto období, které bylo mezi roky 1961-1991, byla míra růstu obyvatel poměrně konstantní i přes státem nařízené omezení urbanizace v období let 1980-1991. Zároveň v tomto celém období probíhá pokles počtu obyvatel v zázemí města, přičemž míra poklesu obyvatel byla v letech 1980-1991 celkem vysoká. Ve zbylých obcích funkčního regionu, pozorujeme i přes překvapivý růst v období 1970-1980 spíše pokles počtu obyvatel. Extrémní hodnoty, které jsou jak v rámci vysokého poklesu populace v 80. letech v suburbánní zóně, tak jejího patrného náhlého růstu v 70. letech v širší spádové oblasti, jsou dle mého názoru způsobeny nízkým číslem počtu obcí celého funkčního regionu. Být např. dvojnásobný počet obcí v rámci jednotlivých oblastí tohoto území, nepozorovali bychom pravděpodobně tak velké rozdíly u křivek v grafu, které mohou, ale také nemusí zkreslovat reálný stav, který v té době byl. I přes toto všechno můžeme dle dostupných hodnot říci, že město Ústí nad Labem si prošlo fází urbanizace.

V 90. letech i v novém tisíciletí můžeme pozorovat postupný pokles stavu obyvatelstva v Ústí nad Labem, přičemž v obou sledovaných obdobích byla míra poklesu podobná. Podobně konstantní míru, ale tentokrát růstu pozorujeme v této době u suburbánní zóny. Růst počtu obyvatel zároveň vidíme i v obou sledovaných dekádách zbylých obcí funkčního regionu. Mj. už zde také nepozorujeme extrémní hodnoty, tak jako v předchozím případě. Také stojí za zmínku, když budeme brát v potaz údaje z kartogramů na obr. 2 a 3, že pokles populace v těchto 20 letech kromě samotného města proběhl pouze u čtyř obcí, přičemž u žádné se neopakoval. Takto nízký počet obcí s klesajícím stavem obyvatelstva je ale podle mě dán i celkovým nízkým počtem obcí v celém sledovaném území. Když přihlédneme k následujícím faktům, jako je pokles počtu obyvatel ve městě a zároveň jejich růstu ve většině zbylých obcí, hlavně tedy v příměstské zóně, můžeme konstatovat, že také Ústí nad Labem prochází fází suburbanizace.

Obr. 17: Index růstu v letech 1991–2001 ve FR Ústí nad Labem (zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

Obr. 18: Index růstu v letech 2001-2011 ve FR Ústí nad Labem (zdroj: ČSÚ, vlastní tvorba)

6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo na základě důkladných analýz vývoje počtu obyvatel zjistit u všech stotisícových měst České republiky (České Budějovice, Hradec Králové, Liberec, Olomouc, Pardubice a Ústí nad Labem), jestli si prošla a stále procházejí jednotlivými vývojovými fázemi měst (urbanizace, suburbanizace,...).

Námi sledované období začínalo rokem 1961, kdy proběhlo mj. sčítání lidu. Zhruba v této době totiž zároveň započínalo systémově nařízené stěhování do měst, v kterých byl rozvíjen průmysl, a kde byla potřeba pracovní síla pro nová pracovní místa - tudíž začal masivní vývoj měst. Období končí rokem 2011, kdy proběhlo poslední sčítání obyvatelstva. Úseky mezi jednotlivými sčítáními byly přibližně desetileté, místy s drobnými odchylkami. Tyto úseky nám poskytly náhled na postupný vývoj obyvatelstva ve městě, jeho zázemí a zbylých obcích v rámci funkčního regionu, popř. na vzájemnou redistribuci obyvatelstva. Díky nim jsme mohli určit vývojové fáze, v kterých se město a v které době zrovna nacházelo.

Po zpracování analýz můžeme dojít k těmto závěrům. U většiny sledovaných měst proběhla alespoň v jednom ze sledovaných období v průběhu let 1961-1991 silná míra urbanizace. Trochu mírnější míra urbanizace po celé sledované období proběhla pouze u Olomouce a Ústí nad Labem. Tato města jsou charakteristická tím, že v počátečním roce sledovaného období (1961) měla oproti ostatním městům více obyvatel. Do této skupiny bychom mohli zařadit i Liberec, který měl také v tuto dobu vyšší počet obyvatel, a držel se s růstem spíše v nižších patrech. Zde ale proběhl alespoň v jednom ze sledovaných období vyšší nárůst obyvatelstva, srovnatelný s ostatními městy.

Dále u většiny sledovaných měst můžeme pozorovat v období 1991-2011 průběh silné suburbanizace. Jejím hlavním hybatelem byl pád komunistického režimu. S ním totiž souvisela následná volnost ve všech oblastech života a větší finanční možnosti lidí. Zároveň zde byla velká touha po vlastním bydlení a volné parcely v obcích, které mohly být využity pro stavbu domů, to jen umocňovaly. Ovšem takto velká poptávka po vlastním bydlení spíše způsobovala nekoordinovanou výstavbu v obcích. Což nebylo z hlediska infrastruktury, výsledného vzhledu a velkých zásahů do krajiny zrovna ideální. Co je potřeba ještě podotknout, tak zatímco u většiny měst vidíme větší míru urbanizace již v 90. letech, u Olomouce pozorujeme tento jev až v období 2001-2011.

7 Summary

The main aim of the bachelor's thesis was an identification of the ongoing development stages (urbanization, suburbanization,...) within the regional centres of the Czech Republic. The most important thesis part was thorough population trend analysis within every functional region part – the city, its suburb and the nearby villages. Based on the analyses we could draw the development stages of the regional centres.

The time period, we made the analyses within,, began in the 1961, when one of the the censuses took place. In the early 60's was started controlled moving to cities, where the industry was developing and where the people for work were needed. In these times was begun massive development of the cities. The Czechs conduct their census every 10 years, the slight year deviations included. The last one took place in 2011. The 10-year census cycles helped us to observe population trends of the cities, their suburbs and the other villages within every functional region. The 10-year periods helped us to determine the development stages of the cities during the 50-year period 1961-2011.

The inferences based on the process of data analysis are following: The level of urbanization within the studied cities was massive except for Olomouc, there was lower level of urbanization compared to the particular cities in the span of 30 years. It probably was caused by the higher Olomouc's inhabitant's rate in the beginning of this period.

There were the particular cities massively suburbanized, probably due to the fall of the communist system during the 20-year period 1991-2011. The fall of the political system brought the freedom in many areas of life, improved financial opportunities included. Only in Olomouc there started massive suburbanization in the period 2001-2011.

8 Seznam použité literatury

Literatura:

- HALÁS, M., KLADIVO, P., ROUBÍNEK, P. Koncept kompaktního města: příspěvek k výzkumu a správě. XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno, Masarykova univerzita, 2013, 140-146.
- HALÁS, M., KLAPKA, P., BLEHA, B., BEDNÁŘ, M. 2014. Funkčné regióny na Slovensku podľa denných tokov do zamestnania. Geografický časopis / Geographical Journal 66 (2), 89–114. ISSN 0016-7193
- HALÁS, M., ROUBÍNEK, P., KLADIVO, P. 2012. Urbánní a suburbánní prostor Olomouce: teoretické přístupy, vymezení, typologie. Geografický časopis / Geographical Journal 64 (4), 289–310. ISSN 0016-7193
- HNILIČKA, P. Sídelní kaše. Otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů. Era, Brno, 2005.
- HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. Zrod velkoměsta. Praha, Paseka, 2002.
- HRŮZA, J. (1992) Urban concept od Prague. Sborník ČGS 97 (2), s. 75-87
- JEŽEK, J. Vybrané kapitoly z geografického výzkumu měst. Plzeň, ZČU, 2001.
- KLAPKA, P., HALÁS, M., ERLEBACH, M., TONEV, P., Bednář, M. 2014. A multistage agglomerative approach for defining functional regions of the Czech Republic: the use of 2001 commuting data. Moravian Geographical Reports 22 (4), 2–13. ISSN 1210-8812, DOI: 10.1515/mgr-2014-0019.
- KOTAČKA, Lubomír. Hlavní tendence vývoje osídlení v západní Evropě a jejich implikace pro vývoj osídlení u nás (teze a hypotézy). Výstavba a architektura. 1993, (6), 3-9.

- MUSIL, J., RYŠAVÝ, Z., VELÍŠKOVÁ, L. (1984) Dlouhodobý vývoj aglomerace v ČR. Výzkumný ústav výstavby a architektury. Praha.
- OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J., MACEŠKOVÁ, M., NOVÁK, J., PULDOVÁ, P., ROMPORTL, D., CHUMAN, T., ZELENDOVÁ, S., KUNCOVÁ, I. Suburbanizace.cz Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje a Urbánní a regionální laboratoř, Praha, 2008.
- POSOVÁ, D., SÝKORA, L. Urbanizace a suburbanizace v městských regionech Prahy a Vídně: strukturální rozdíly v podmínkách odlišných politicko-ekonomických režimů. *Geografie* 116 (3), 2011, 276-299.
- PTÁČEK, P. (1998) Suburbanizace – měnící se tvář zázemí velkoměst. *Geografické rozhledy* 7 (5), str. 134-137
- RŮŽKOVÁ, Jiřina a Josef ŠKRABAL. Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. Praha: Český statistický úřad, 2006. ISBN 80-250-1277-8
- SÝKORA, L., POSOVÁ, D. Formy urbanizace: kritické zhodnocení modelu stadií vývoje měst a návrh alternativní metody klasifikace forem urbanizace. *Geografie* 116 (1), 2011, 1-22.
- SÝKORA, L. Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky. Ústav pro ekopolitiku o.p.s., Praha, 2002.
- ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra. Ekonomické a bezpečnostní dopady (sub)urbanizace. Vyd. 1. Hradec Králové: Civitas per Populi, 2013. ISBN 978-80-87756-04-1
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. (eds.) Ekonomická a sociální geografie. Plzeň, Aleš Čeněk, 2008.

Internetové zdroje:

- Portál územního plánování Obce. Portál územního plánování [online]. Brno: Ústav územního rozvoje, 2016 [cit. 2016-04-29]. Dostupné z: <http://portal.uur.cz/spravni-usporadani-cr-organy-uzemniho-planovani/obce.asp>
- Ústav územního rozvoje -. Ústav územního rozvoje - [online]. Brno: © Ústav územního rozvoje, 2016 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/?ID=1083>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Mapa funkčního regionu České Budějovice s názvy jednotlivých obcí

Příloha 2: Mapa funkčního regionu Hradec Králové s názvy jednotlivých obcí

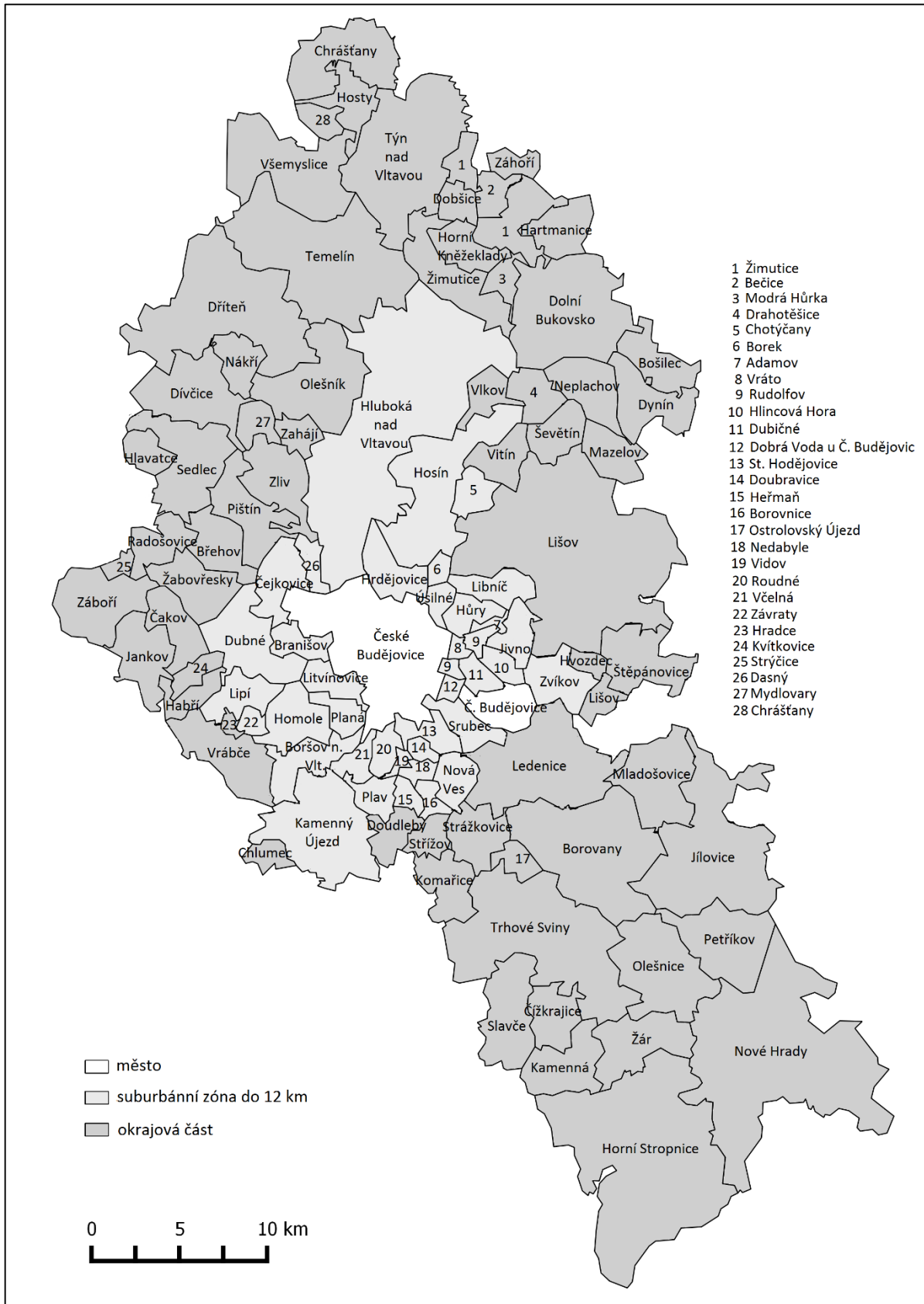
Příloha 3: Mapa funkčního regionu Liberec s názvy jednotlivých obcí

Příloha 4: Mapa funkčního regionu Olomouc s názvy jednotlivých obcí

Příloha 5: Mapa funkčního regionu Pardubice s názvy jednotlivých obcí

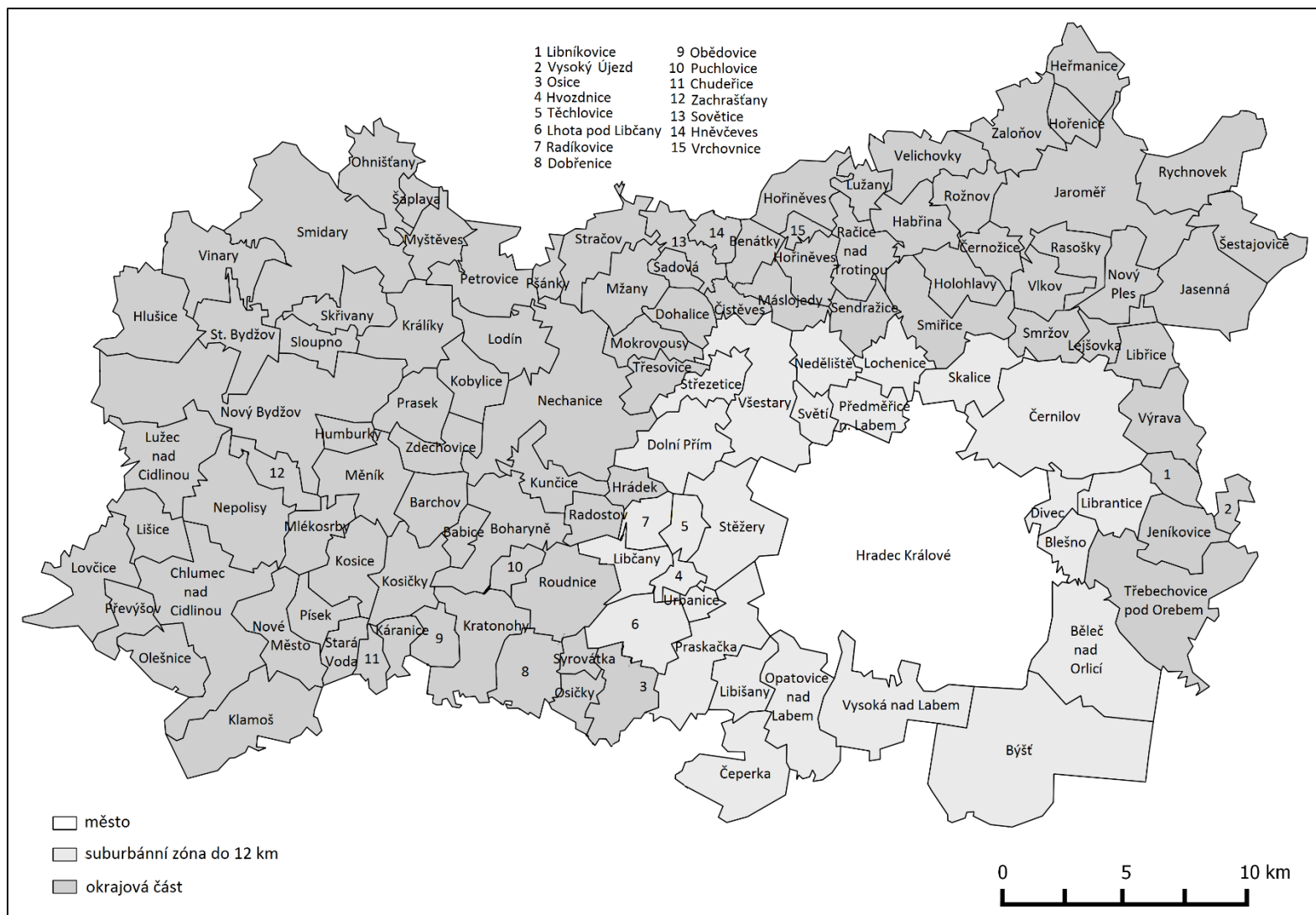
Příloha 6: Mapa funkčního regionu Ústí nad Labem s názvy jednotlivých obcí

Příloha 1: Mapa funkčního regionu České Budějovice s názvy jednotlivých obcí

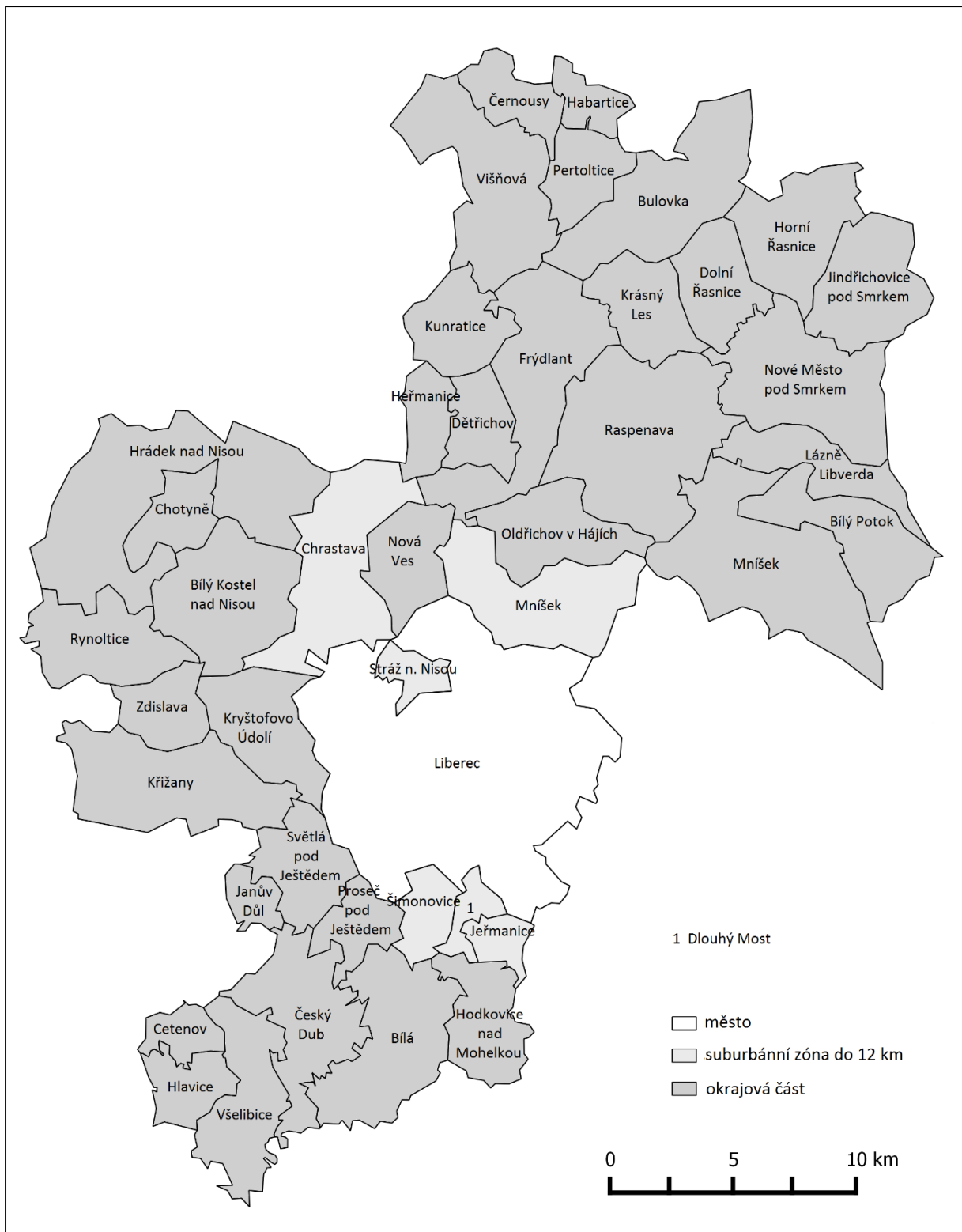
Zdroj: ArcČR 500

Příloha 2: Mapa funkčního regionu Hradec Králové s názvy jednotlivých obcí

Zdroj: ArcČR 500

Příloha 3: Mapa funkčního regionu Liberec s názvy jednotlivých obcí

Zdroj: ArcČR 500

Příloha 4: Mapa funkčního regionu Olomouc s názvy jednotlivých obcí

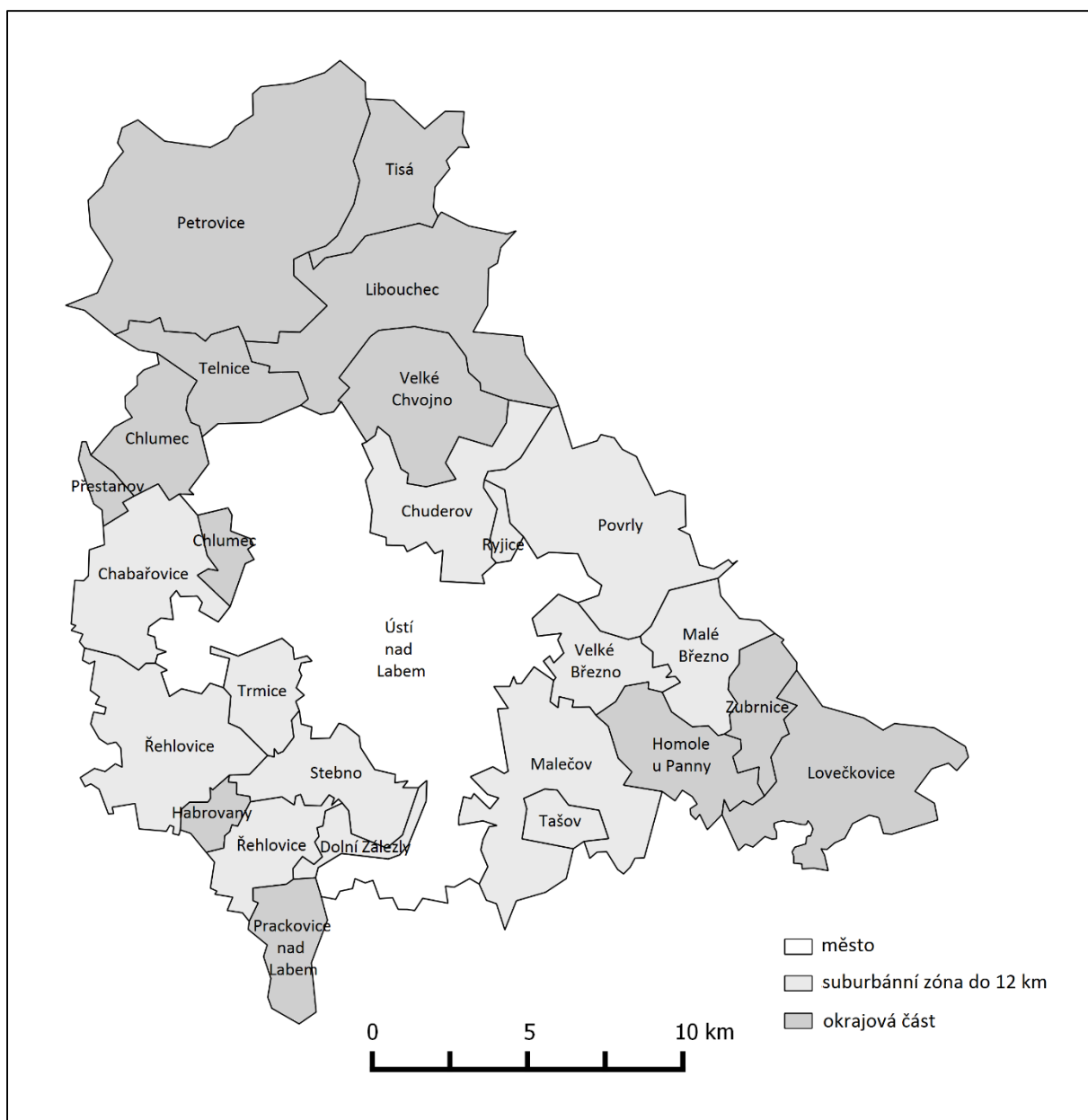
Zdroj: ArcČR 500

Příloha 5: Mapa funkčního regionu Pardubice s názvy jednotlivých obcí

Zdroj: ArcČR 500

Příloha 6: Mapa funkčního regionu Ústí nad Labem s názvy jednotlivých obcí

Zdroj: ArcČR 500